

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

**Кафедра обліку і правового забезпечення
агропромислового виробництва**

Бугай Тарас Ярославович

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

Спеціальність 8.03050901 – «Облік і аудит»

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студент групи ОПЗм-51

Бугай Т.Я. _____

Науковий керівник:

к.е.н., доц. Гуменюк О.О. _____

**Дипломну роботу допущено
до захисту « __ » _____ 2015 р.**

**Завідувач кафедри
к.е.н., доц. Бруханський Р.Ф. _____**

Тернопіль – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАННЯ ТА ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Юридичні та економічні аспекти визнання зобов'язань згідно чинного законодавства України	7
1.2. Параметри зобов'язань та характеристика їх видів з позицій бухгалтерського обліку	17
1.3. Законодавчо-нормативне забезпечення обліку зобов'язань підприємства	26
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПАРАМЕТРИ ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА	32
2.1. Облік поточних зобов'язань	32
2.2. Облік довгострокових зобов'язань	41
2.3. Облік забезпечення зобов'язань	54
2.4. Облік непередбачуваних зобов'язань	65
2.5. Облік доходів майбутніх періодів	68
Висновки до розділу 2	70
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА	72
3.1. Необхідність і методика аналізу зобов'язань підприємства	72
3.2. Організація і методика аудиту зобов'язань підприємства	78
3.3. Аналіз і контроль в інформаційній системі управління зобов'язаннями на підприємстві	83
Висновки до розділу 3	87
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	88
Висновки до розділу 4	93
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	94
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99

ВСТУП

Актуальність теми. Загальновідомо, що фінансовий стан фізичної або юридичної особи не можна оцінювати лише за активами, які перебувають у його розпорядженні. Наявність шикарного офісу, автомобіля та іншої атрибутики процвітаючого бізнесмена ще нічого не значить. Якщо джерелом придбання всіх цих активів є непогашені зобов'язання підприємства перед іншими особами (кредиторами), то все це видиме багатство їм, тобто кредиторам, і належить. У зв'язку із цим інформація про зобов'язання підприємства є однією з найважливіших в оцінці його фінансового стану. Не менш важливу роль у веденні успішної підприємницької діяльності відіграє своєчасна сплата зобов'язань, адже несвоєчасні розрахунки призводять до штрафних санкцій і зниження ділової репутації суб'єкта господарювання.

Перефразовуючи відомий вираз, можна сказати, що жити із зобов'язаннями погано, але й без них не виходить. Наявність зобов'язань є нормальним станом будь-якого діючого підприємства, установи або організації. Важливо не те, чи має підприємство зобов'язання (заборгованість) перед іншими особами, а те, який обсяг цих зобов'язань, чи перевищують вони активи підприємства, чи ні. Так чи інакше, але інформація про зобов'язання підприємства, про їхню структуру та обсяги дуже важлива для зовнішніх користувачів його фінансової звітності (постачальників, покупців, акціонерів й ін.). З огляду на це, найважливішого значення набуває відповідність прийнятим стандартам і точність формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання підприємства та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.

Бухгалтерський облік забезпечує отримання і опрацювання потрібної інформації про зобов'язання підприємства на підставі безперервного документального відображення фактів господарської діяльності і є функцією управління. Підвищення аналітичності та оперативності бухгалтерського обліку багато в чому залежить від його раціональної організації, яка дозволяє суттєво удосконалювати документацію, обробку інформації, документообіг, до-

цільніше використовувати робочий час облікових працівників, здійснювати точний, своєчасний та дієвий облік при найменших витратах сил та засобів на його ведення і забезпечує узгоджену ритмічну працю на всіх етапах облікового процесу.

Питання обліку, аналізу та контролю зобов'язань підприємства розглядалися в роботах ряду як вітчизняних (М.Білухи, І.Бланка, Ф.Бутинця, С.Голова, В.Горелкіна, В.Завгороднього, А.Кузьмінського, Є.Мниха, В.Сопка), так і закордонних науковців (Д.Блейка, Ф.Вуда, А.Велша, Г.Шорта).

Добре відпрацьований документообіг, швидка обробка та раціональна система зберігання документів сприятимуть забезпеченню своєчасного отримання облікової інформації щодо зобов'язань відповідними управлінськими структурами, надійному контролю за фінансовим станом підприємства.

Мета і задачі дослідження полягають у розробці рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення методології обліку, аналізу та контролю зобов'язань підприємства на підставі удосконалення параметрів застосування національних стандартів та Плану рахунків бухгалтерського обліку з врахуванням передового досвіду зарубіжних країн і практики ПАП „Дзвін”.

Для досягнення поставленої мети встановлено наступні завдання:

- 1) з'ясувати юридичні та економічні аспекти визнання зобов'язань згідно чинного законодавства України;
- 2) дослідити параметри зобов'язань та охарактеризувати їх види з позицій бухгалтерського обліку;
- 3) провести моніторинг законодавчо-нормативного забезпечення обліку зобов'язань підприємства;
- 4) дослідити організаційно-методичні параметри обліку зобов'язань підприємства за видами згідно П(С)БО 11;
- 5) обґрунтувати необхідність і з'ясувати особливості методики аналізу зобов'язань підприємства;
- 6) дослідити організацію і методику аудиту зобов'язань підприємства;
- 7) обґрунтувати значення аналізу і контролю в інформаційній системі управління зобов'язаннями на підприємстві.

Об'єктом дослідження обрано Приватне агропромислове підприємство „Дзвін” с. Звиняч Чортківського району Тернопільської області.

Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні та організаційно-методичні аспекти обліку, контролю й аналізу зобов'язань підприємства з врахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва.

Методи дослідження. При підготовці дипломної роботи використано наступні наукові методи: монографічний – для детального вивчення об'єкта дослідження; порівняння – для виявлення спільних рис та відмінностей досліджуваних процесів і явищ; аналізу та синтезу – для деталізації об'єкта дослідження шляхом його розчленування на складові частини; групування – для виявлення концептуальних ознак об'єкта дослідження; середніх і відносних величин – для визначення рівня ефективності досліджуваних процесів; розрахунковий – для підрахунку економічного ефекту на перспективу.

Наукова новизна одержаних результатів. У дипломній роботі теоретично обґрунтовано й практично вирішено ряд дискусійних питань методики та організації обліку, аналізу і контролю зобов'язань підприємства, зокрема:

- 1) виявлено недоліки чинного в Україні порядку обліку, аналізу і контролю зобов'язань підприємства;
- 2) обґрунтовано юридичні та економічні аспекти визнання зобов'язань згідно чинного законодавства України;
- 3) сформульовано основні завдання організації обліку зобов'язань з врахуванням особливостей сучасної економіки;
- 4) уточнено базові критерії визнання непередбачених зобов'язань у фінансовому обліку та звітності;
- 5) доведено необхідність застосування облікових номенклатур поточного обліку зобов'язань підприємств, враховуючи алгоритм визнання забезпечень і непередбачених зобов'язань;
- 6) обґрунтовано необхідність посилення системи контролю за зобов'язаннями підприємств з розмежуванням їх видів;
- 7) запропоновано розгорнуту структуру модуля автоматизованої обробки облікової інформації щодо зобов'язань.

Практичне значення отриманих результатів. Результати досліджень, викладені у дипломній роботі, отримали схвальні відгуки керівництвом ПАП „Дзвін”, частина з них рекомендована до практичного впровадження на підприємстві, що засвідчує довідка встановленого зразка.

Обсяг і структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (85 найменувань). Обсяг роботи – 98 сторінок друкованого тексту формату А-4. Дипломна робота містить 25 таблиць, 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАННЯ ТА ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Юридичні та економічні аспекти визнання зобов'язань згідно чинного законодавства України

Зобов'язання, що відображаються в бухгалтерському обліку, мають юридичний та економічний зміст. Як юридична категорія господарське зобов'язання – це господарські відносини, що регулюються правом. В силу цих відносин одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських операцій: передачі майна, виконання робіт, надання послуг тощо, а інша сторона зобов'язана виконувати вимоги щодо предмету зобов'язання і має при цьому право вимагати відповідну винагороду – сплату грошей, зустрічні послуги тощо (рис. 1.1).

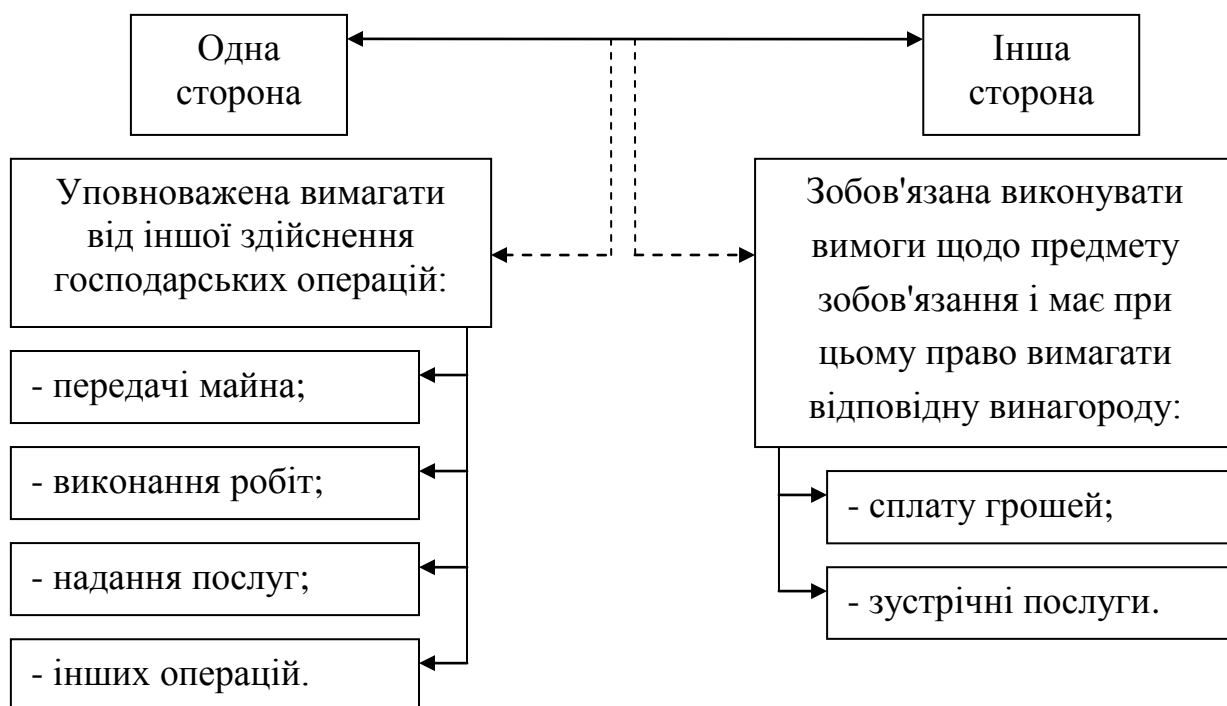

Рис. 1.1. Характеристика юридичних параметрів зобов'язання

Підходи до визначення зобов'язань застосовуються різні – їх розглядають: 1) як борг; 2) як суму витрат; 3) як залучений капітал; 4) як розрахункові відносини; 5) як частину вартості майна.

В широкому розумінні зобов'язання виникають як управлінський правовий акт замовлення або державний контракт. У вузькому значенні – виникають із господарського договору, укладеного за простою згодою сторін; з інших підстав, що не суперечать закону; за результатами конкурсу, тендеру, іншого публічного торгу.

Юридичним джерелом договірних господарських зобов'язань є господарський договір. Цивільний кодекс України називає господарський договір однією з найпоширеніших підстав виникнення зобов'язань. Договір є юридичним фактом. Однак не всі зобов'язання встановлюються договором: значна їх частина визначається адміністративними актами, іншими правомірними чи неправомірними діями [81].

Правове поняття зобов'язання має декілька складових:

- 1) зміст зобов'язання;
- 2) суб'єкти зобов'язання;
- 3) правовідносини між суб'єктами.

Суб'єктом зобов'язання, як і в будь-яких інших цивільно-правових відносинах, може бути будь-яка юридична або фізична особа. Сторона, яка має право вимагати від іншої сторони виконання певної дії, називається кредитором, а сторона, яка зобов'язана виконати вимогу кредитора, – боржником. Об'єктом майнових прав є майно, а об'єктом зобов'язального права – дія.

В бухгалтерському обліку поняття "зобов'язання" вужче, ніж в цивільному законодавстві:

- 1) зобов'язання в бухгалтерському обліку виникає не тільки з Цивільного кодексу, а й з інших галузей права: фінансового, трудового чи окремих законодавчих актів, що регулюють економічні відносини;
- 2) поняття "зобов'язання" в праві й бухгалтерському обліку мають різний зміст;
- 3) договір – тільки юридичний факт, тому в бухгалтерському обліку відображаються договірні зобов'язання в момент їх виконання, а не виникнення.

Обліку підлягають не всі господарські зобов'язання, а лише ті, що випливають з виконання укладених підприємством договорів чи здійснення дій, з якими фінансове право пов'язує виникнення зобов'язань із внесення платежів до бюджету та відповідних позабюджетних органів.

В першу чергу необхідно зазначити, що вимоги Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання" поширюються на всі підприємства, незалежно від форми власності та виду діяльності (крім бюджетних установ), і застосовуються з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо зобов'язань, установлених іншими П(С)БО.

Далі необхідно визначитися із взаємозв'язком між поняттям зобов'язань і кредиторської заборгованості.

Кредиторська заборгованість – це заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк. Таким чином, кредиторська заборгованість – це один з видів зобов'язань підприємства [82, с.198].

Для того, щоб зобов'язання підприємства були визнані й одержали своє відображення у фінансовій звітності, необхідно:

- 1) існування можливості достовірно їх оцінити;
- 2) існування ймовірності їхнього погашення та зменшення, у зв'язку із цим, економічних вигід у майбутньому.

Якщо не буде дотримано хоча б однієї із цих умов, то кредиторську заборгованість підприємства, його гарантії та інші зобов'язання підприємства перед іншими особами вже не можна визнати такими (не можна визнати зобов'язаннями).

У той же час, якщо за раніше визнаними зобов'язаннями відбудуться зміни, в результаті яких такі зобов'язання перестануть відповідати другій умові, тобто на дату балансу будь-які зобов'язання підприємства стануть такими, що їх уже не треба буде погашати, то їхня сума включається до складу доходів звітного періоду.

Зобов'язання дійсно бувають різні і з причин їхнього виникнення, і за строками погашення. Не можна їх всі "звалювати в купу" і показувати загальною сумою. Для користувача фінансовою звітністю підприємства дуже важливо не тільки, яка сума зобов'язань підприємства, але й причина їхнього виникнення, строки погашення та перед ким вони, ці зобов'язання, виникли.

На наше глибоке переконання, існує значна різниця між зобов'язаннями, які необхідно погасити негайно (протягом дня) або найближчим часом (протягом поточного місяця), і зобов'язаннями, які необхідно погасити протягом декількох років. Також значна різниця існує між зобов'язаннями перед юридичними особами або працівниками підприємства й зобов'язаннями перед бюджетом. Ці порівняння можна продовжити, але й зазначених уже досить, щоб зрозуміти необхідність у класифікації й окремому обліку різних зобов'язань підприємства.

Відповідно до вимог Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 зобов'язання підприємства повинні бути розділені на 5 видів (рис. 1.2):

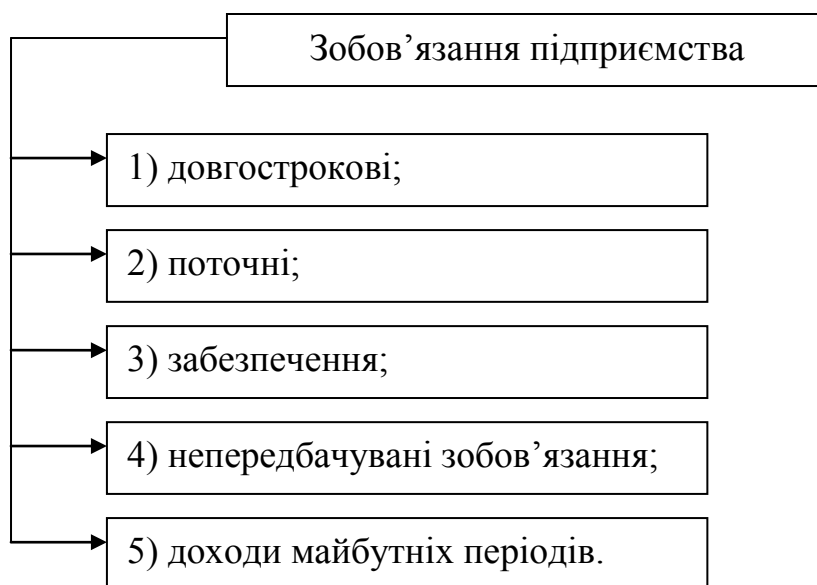

Рис. 1.2. Розмежування зобов'язання підприємства відповідно до вимог Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [62]

Кожний із зазначених видів зобов'язань характеризується принциповими економічними і юридичними особливостями.

Загальновідомо, що до довгострокового відносяться зобов'язання, термін погашення яких перевищує дванадцять місяців з дати балансу. Але існують нюанси. З'ясуємо, які ще зобов'язання в тлумаченні П(С)БО 11 відносяться до довгострокових.

Зобов'язання, на яке нараховуються відсотки та яке підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу, слід розглядати як довгострокове зобов'язання, якщо первісний термін погашення був більше, ніж дванадцять місяців і до затвердження фінансової звітності існує угода про переоформлення цього зобов'язання на довгострокове [62].

Наступний нюанс стосується довгострокових зобов'язань за кредитним договором, за яким існує зобов'язання підприємства погасити його на вимогу кредитора в найкоротший термін у випадку, якщо підприємство порушує певні умови кредитування, які стосуються його фінансового стану. Як такий, такий договір відноситься до довгострокових, але у випадку порушення підприємством умов його кредитування в кредитора з'являється право зажадати негайного погашення підприємством кредиту. Ми не знаємо, скористається кредитор своїм правом вимоги негайного погашення кредиту, чи ні, але в такій ситуації формально, за строком погашення, такий кредит не відповідає критеріям довгостроковості. Як бути? Відповідно до вимог П(С)БО 11 такий договір продовжує значитися як довгостроковий, якщо:

- 1) позикодавець до затвердження фінансової звітності погодився не вимагати погашення зобов'язання внаслідок порушення;
- 2) не очікується виникнення подальших порушень кредитної угоди протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Всі довгострокові зобов'язання в П(С)БО 11 розділені на чотири групи: 1) кредити банків; 2) інші фінансові зобов'язання; 3) відстрочені податкові зобов'язання; 4) інші зобов'язання.

Таке групування довгострокових зобов'язань не відповідає тому групуванню, що дане в Плані рахунків, затвердженому на два місяці раніше Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання».

Наголосимо, що в Плані рахунків для відображення довгострокових зобов'язань виділений найменший за кількістю рахунків п'ятий розділ. Він має шість рахунків і тринадцять субрахунків. У таблиці 1.1 нами наведено розподіл рахунків і субрахунків п'ятого розділу Плану рахунків відповідно до групування довгострокових зобов'язань підприємства, запропонованого Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [62].

Таблиця 1.1

Розподіл рахунків і субрахунків п'ятого розділу Плану рахунків відповідно до групування довгострокових зобов'язань підприємства, запропонованого П(С)БО 11 «Зобов'язання»

Групування довгострокових зобов'язань за П(С)БО 11	Рахунок або субрахунок Плану рахунків
Кредити банку	501 "Довгострокові кредити банків у національній валюті"
	502 "Довгострокові кредити банків в іноземній валюті"
	503 "Відстрочені довгострокові кредити банків у національній валюті"
	504 "Відстрочені довгострокові кредити банків в іноземній валюті"
Інші фінансові зобов'язання	51 "Довгострокові векселі видані"
	52 "Довгострокові зобов'язання за облігаціями"
Відстрочені податкові зобов'язання	54 "Відстрочені податкові зобов'язання"
	55 "Інші довгострокові зобов'язання"
Інші зобов'язання	505 "Інші довгострокові позики в національній валюті"
	506 "Інші довгострокові позики в іноземній валюті"
	53 "Довгострокові зобов'язання з оренди"
	55 "Інші довгострокові зобов'язання"

Зауважимо, що рахунок 55 присутній у двох групах за класифікацією, даною Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання».

Справа в тому, що відповідно до Плану рахунків по рахунку 55, крім усього іншого, відображається: «... відстрочена відповідно до законодавства заборгованість з податків, зборів (обов'язкових платежів)...» [38].

А оскільки в П(С)БО 11 не сказано, що в групі "Відстрочені податкові зобов'язання" відображається тільки податок на прибуток, що оплачується в наступних періодах внаслідок виникнення тимчасової різниці між балансовою вартістю активів або зобов'язань та оціненням цих активів або зобов'язань, що використовується з метою оподаткування. Отже, в даній групі будуть відображені зобов'язання з інших податків, зборів (платежів).

Оскільки зобов'язання підприємства, в тому числі й довгострокові, відносяться до його пасивів, то, природно, що всі вони відображаються по кредиту зазначених рахунків і субрахунків п'ятого розділу Плану рахунків. Погашення довгострокових зобов'язань або переведення їх, у зв'язку з наближенням строку погашення, до короткострокових відображається по дебету цих же рахунків.

Дуже важливим є питання визначення вартості зобов'язань, за якою вони відображаються в балансі. Особливо це стосується довгострокових зобов'язань, по яких нараховуються відсотки.

В пункті 10 П(С)БО 11 з цього приводу сказано, що такі зобов'язання відображаються в балансі за теперішньою їхньою вартістю [62].

Теперішня вартість – дисконтована сума майбутніх платежів (за мінусом суми очікуваного відшкодування), що, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства.

Погашення довгострокових зобов'язань – це завжди дострокове погашення, оскільки довгострокові – значить ті, що мають термін погашення, як мінімум, через дванадцять місяців, а якщо вони погашаються зараз, то, відповідно, це дострокове погашення. Це нехарактерна ситуація у взаєминах підприємства й кредитора. Більш характерним є погашення зобов'язань відпо-

відно до умов договору кредитування (за графіком погашення). А в цьому випадку ніякого погашення довгострокових зобов'язань не відбувається, вони переводяться спочатку в поточні зобов'язання, а потім погашаються в момент настання відповідної дати.

Тлумачення поточних зобов'язань підприємства доцільно починати з їхнього групування, що дане в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». І в цьому випадку воно не збігається з тим, яке дане в шостому розділі Плану рахунків. У таблиці 1.2 це наочно видно.

В Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» про поточні зобов'язання підприємств сказано вкрай мало, а саме: поточні зобов'язання відображаються в балансі в сумі погашення. От і все. Можна додати тільки те, що сума погашення – не дисконтована сума грошових коштів або їхніх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства.

Значення терміну "забезпечення" не складе. Його створюють для забезпечення будь-яких витрат і платежів у майбутньому (в термінології П(С)БО 11 – операційних витрат), що призводять до зменшення ресурсів, які містять в собі економічні вигоди. Виходячи із цього, для створення забезпечення необхідно заздалегідь знати, для яких операційних витрат воно створюється і яка передбачувана сума таких витрат (забороняється створення забезпечення для покриття майбутніх збитків, отриманих у результаті діяльності).

Забезпечення згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 створюються для здійснення в майбутньому наступних операційних виплат.

У таблиці 1.3 нами наведено розподіл рахунків і субрахунків Плану рахунків відповідно до групування забезпечень підприємства, запропонованого Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання».

Обтяжливий контракт відповідно до П(С)БО 11 – це контракт, витрати (яких не можна уникнути) на виконання якого перевищують очікувані економічні вигоди від цього контракту. Створення зазначених забезпечень відноситься на поточні витрати періоду, в якому такі забезпечення створюються.

Таблиця 1.2

Розподіл рахунків і субрахунків шостого розділу Плану рахунків відповідно до групування з поточних зобов'язань підприємства, запропонованого П(С)БО 11 «Зобов'язання»

Групування поточних зобов'язань за П(С)БО 11	Рахунок або субрахунок Плану рахунків
Кредити банку	601 "Короткострокові кредити банків у національній валюті"
	602 "Короткострокові кредити банків в іноземній валюті"
	603 "Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті"
	604 "Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті"
Поточна заборгованість з довгострокових зобов'язань	61 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями"
Короткострокові векселі видані	62 "Короткострокові векселі видані"
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	63 "Розрахунки з постачальниками та підрядниками"
Поточна заборгованість за розрахунками за отриманими авансами, з бюджетом і позабюджетними платежами, зі страхування, з оплати праці, з учасниками та за внутрішніми розрахунками	64 "Розрахунки за податками і платежами"
	65 "Розрахунки за страхуванням"
	66 "Розрахунки за виплатами працівникам"
	67 "Розрахунки з учасниками"
	681 "Розрахунки за авансами одержаними"
	682 "Внутрішні розрахунки"
Інші поточні зобов'язання	605 "Прострочені позики в національній валюті"
	606 "Прострочені позики в іноземній валюті"
	683 "Внутрішньогосподарські розрахунки"
	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"
	685 "Розрахунки з іншими кредиторами"

Таблиця 1.3

Розподіл рахунків і субрахунків Плану рахунків відповідно до групування забезпечень підприємства, запропонованого П(С)БО 11 «Зобов'язання»

Групування забезпечень відповідно до П(С)БО 11	Рахунок або субрахунок Плану рахунків
Виплата відпускних працівникам	471 "Забезпечення виплат відпускних"
Додаткове пенсійне забезпечення	472 "Додаткове пенсійне забезпечення"
Виконання гарантійних зобов'язань	473 "Забезпечення гарантійних зобов'язань"
Реструктуризація	474 "Забезпечення інших витрат і платежів"
Виконання зобов'язань з обтяжних контрактів та інше	

Забезпечення поточних витрат і платежів оцінюються за обліковими цінами ресурсів (за мінусом суми очікуваного відшкодування), а забезпечення довгострокових зобов'язань – за їхньою теперішньою вартістю. Забезпечення використовуються для відшкодування тільки тих витрат, для покриття яких вони були створені.

Непередбачене зобов'язання в тлумаченні П(С)БО 11 – це:

1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій й існування якого буде підтверджено тільки тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна або більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або

2) теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання необхідно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна вірогідно визначити.

Непередбачені зобов'язання відображаються в обліку на забалансовому рахунку 042 "Непередбачені зобов'язання" за обліковою ціною.

Щодо доходів майбутніх періодів у П(С)БО 11 взагалі не сказано нічого. До них відносяться доходи, які одержало підприємство в поточному періоді, але які фактично є доходами наступних (майбутніх) періодів. Наприклад, отримана в поточному місяці орендна плата за наступний (майбутній) місяць або кілька місяців.

1.2. Параметри зобов'язань та характеристика їх видів з позицій бухгалтерського обліку

Відповідно до Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", зобов'язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [55].

Зобов'язання виникають через існуючі (завдяки минулим операціям чи подіям) борги підприємства щодо передачі певних, активів чи надання послуг іншому підприємству в майбутньому. Отже, зобов'язаннями виступає заборгованість підприємства, яка виникає, головним чином у зв'язку з придбанням товарів та послуг в кредит, або кредити, які, підприємство отримує для свого фінансування. Класифікацію зобов'язань за різними ознаками можна представити у наступній таблиці (табл. 1.4).

Погашення зобов'язання може відбутися:

- 1) сплатою грошових коштів в готівковій або безготівковій формі;
- 2) розрахунками в кредит;
- 3) передачею інших активів;
- 4) наданням послуг;
- 5) заміною зобов'язання іншим;
- 6) перетворенням зобов'язання на капітал;
- 7) відмовою кредитора від своїх прав або позбавленням їх.

Використання безготівкової, готівкової або кредитної форми порядку розрахунків між отримувачем коштів і платником визначається договором.

Таблиця 1.4

Класифікація зобов'язань підприємства за різними ознаками

Класифікаційна ознака	Вид зобов'язань	Коротка характеристика
За складністю	Прості	Погашаються одним платежем
	Складні	Включає первинне зобов'язання та набір вторинних зобов'язань
За визначеністю у часі	Обмежені у часі	Строк виконання зобов'язання визначений у часі
	Безстрокові	Строк виконання зобов'язання не визначений у часі
За забезпеченістю виконання зобов'язань	Забезпечені	Виконання яких забезпечено заставою
	Незабезпеченні	Виконання яких не забезпечено
Залежно від підстави виникнення зобов'язань	Договірні	Постають з угоди, домовленості сторін
	Позадоговірні	Виникають незалежно від волі учасників угоди
За способом погашення	Монетарні	Відображають суму грошових коштів, що підлягають сплаті кредиторам
	Немонетарні	Зобов'язання поставити товари або надати послуги визначеної кількості та якості
За часом виникнення	Теперішні	Виникають в результаті операцій та інших подій у минулому періоді
	Майбутні	Визначаються рішенням керівництва придбати активи в майбутньому та не є причиною для утворення справжнього зобов'язання. Рішення про придбання активів у майбутньому не призводить до виникнення поточних зобов'язань, зони виникають лише тоді, коли актив доставлено або коли укладено договір, який не підлягає скасуванню, на його придбання. Однак, якщо зобов'язання базуються на щорічних закупках або носять постійний характер, підприємство може визнати в якості заборгованості майбутні виплати

Продовження таблиці 1.4

1	2	3
За терміном погашення	Довгострокові	Включають отримані позики, випущені облігації, видані закладні, векселі видані, зобов'язання по оренді тощо, якщо вони розраховані на строк погашення більше одного року
	Короткострокові	Зобов'язання, що задовольняються за допомогою використання поточних активів або створення інших короткострокових зобов'язань (заборгованість із розрахунків з бюджетом за податками та іншими платежами, кредиторська заборгованість постачальникам і підрядникам за отримані від них товари, роботи, послуги; заборгованість з оплати праці; заборгованість зі страхування; авансові платежі замовників; короткострокові кредити банку; нараховані до сплати дивіденди, відсотки тощо)
За можливістю оцінки	Фактичні	Виникають як наслідок договірних відносин або законодавчих актів, їх суму можна оцінити досить точно. Фактичні зобов'язання поділяються на два види: документальні та враховані.
	Оціночні	Сума оціночних зобов'язань не може бути визначена до настання визначеної дати. До оціночних включаються зобов'язання перед бюджетом за податками
	Умовні (неіснуючі, потенційні)	Зобов'язання, спричинені умовними фактами господарського життя. Умовні зобов'язання не обліковуються в основній інформаційній сукупності та не відображаються у фінансових звітах, вони розкриваються у вигляді приміток.

Для визнання зобов'язань повинні бути дотримані дві умови відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання": 1) оцінка їх може бути достовірно визначена; 2) існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення.

В Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання" відсутнє визначення критеріїв визнання того чи іншого виду зобов'язань.

Зобов'язання виникають на балансі підприємства та відображаються у фінансовій звітності в наступних випадках:

- 1) при визнанні активу, придбаного в борг;
- 2) при створенні забезпечення за рахунок витрат (резерв на оплату відпусток та інші забезпечення) звітного періоду, що супроводжується збільшенням витрат та збільшенням зобов'язань;
- 3) при зменшенні забезпечення та збільшенні зобов'язання.

Класифікацію зобов'язань для їх відображення в бухгалтерському обліку відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання" наведено у табл. 1.5.

Поточні зобов'язання погашаються за рахунок поточних активів, до яких належать грошові кошти та інші ресурси, щодо яких можна вважати, що вони будуть перетворені на грошові кошти чи використані протягом року з дати складання бухгалтерського балансу або протягом нормального операційного циклу підприємства (із двох термінів обирають триваліший).

Надання визначення довгостроковим зобов'язанням можна відобразити за допомогою схеми (рис. 1.3).

Частина довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню в термін до 12-ти місяців з дати балансу, відображається у складі поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями.

Оцінка зобов'язань відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. Застосування принципу обачності, що передбачає використання в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню сум визнаних зобов'язань, є важливим при оцінці зобов'язань.

Таблиця 1.5

Класифікація зобов'язань
для їх відображення в бухгалтерському обліку відповідно до
Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання"

Вид зобов'язань	Характеристика зобов'язання
Поточні зобов'язання	<p>Зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу, або повинні бути погашені протягом 12 місяців, починаючи з дати балансу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) короткострокові кредити банків; 2) поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; 3) короткострокові векселі видані; 4) кредиторська заборгованість за товари, послуги; 5) поточна заборгованість за розрахунками, за авансами одержаними, з бюджетом та позабюджетними платежами, оплати праці, з учасниками, внутрішніми розрахунками, інші поточні зобов'язання.
Довгострокові зобов'язання	<p>Всі зобов'язання, які не є поточними:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) довгострокові кредити банків; 2) інші довгострокові фінансові зобов'язання; 3) відстрочені податкові зобов'язання.
Забезпечення	<p>Зобов'язання, з невизначенною сумою або часом погашення на дату балансу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) додаткове пенсійне забезпечення; 2) виконання гарантійних зобов'язань; 3) реструктуризація; 4) виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів
Непередбачені зобов'язання	<ol style="list-style-type: none"> 1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або 2) теперішні зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити
Доходи майбутніх періодів	Доходи, одержані підприємством у звітному періоді, але такі, що відносяться до наступних періодів

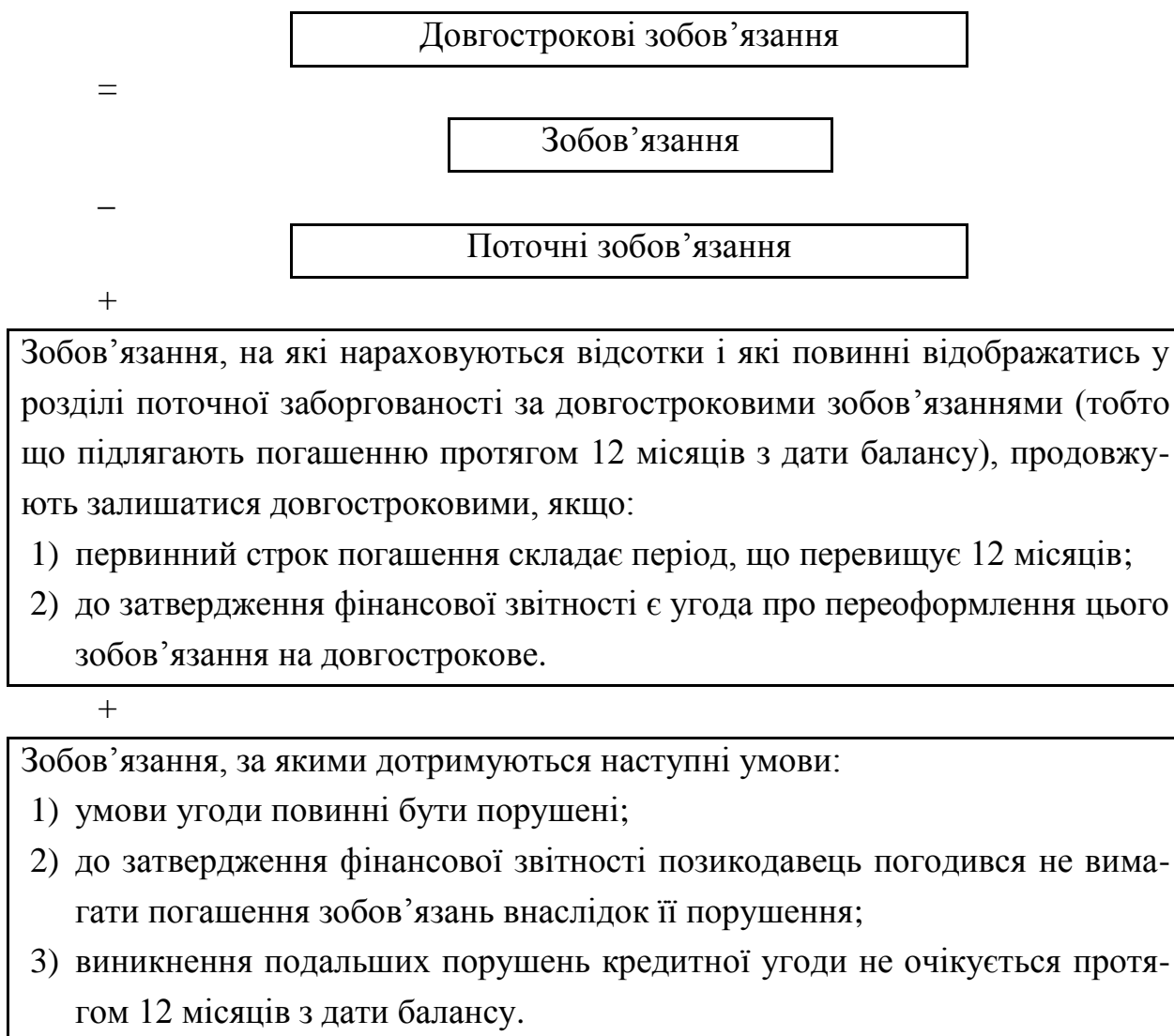

Рис. 1.3. Порядок визначення довгострокових зобов'язань

Завдяки дії принципу безперервності оцінка зобов'язань бізнесу здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме й надалі.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовують наступні види оцінок (рис. 1.4).

За П(С)БО 11 "Зобов'язання" в Балансі (ф. № 1) всі поточні зобов'язання відображаються за сумою погашення, тобто у фінансовій звітності в розділі поточних зобов'язань відображається сума, яка буде фактично сплачена при погашенні такого зобов'язання. Щодо оцінки у П(С)БО 11 зазначено наступне. Довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від умов та виду зобов'язання.

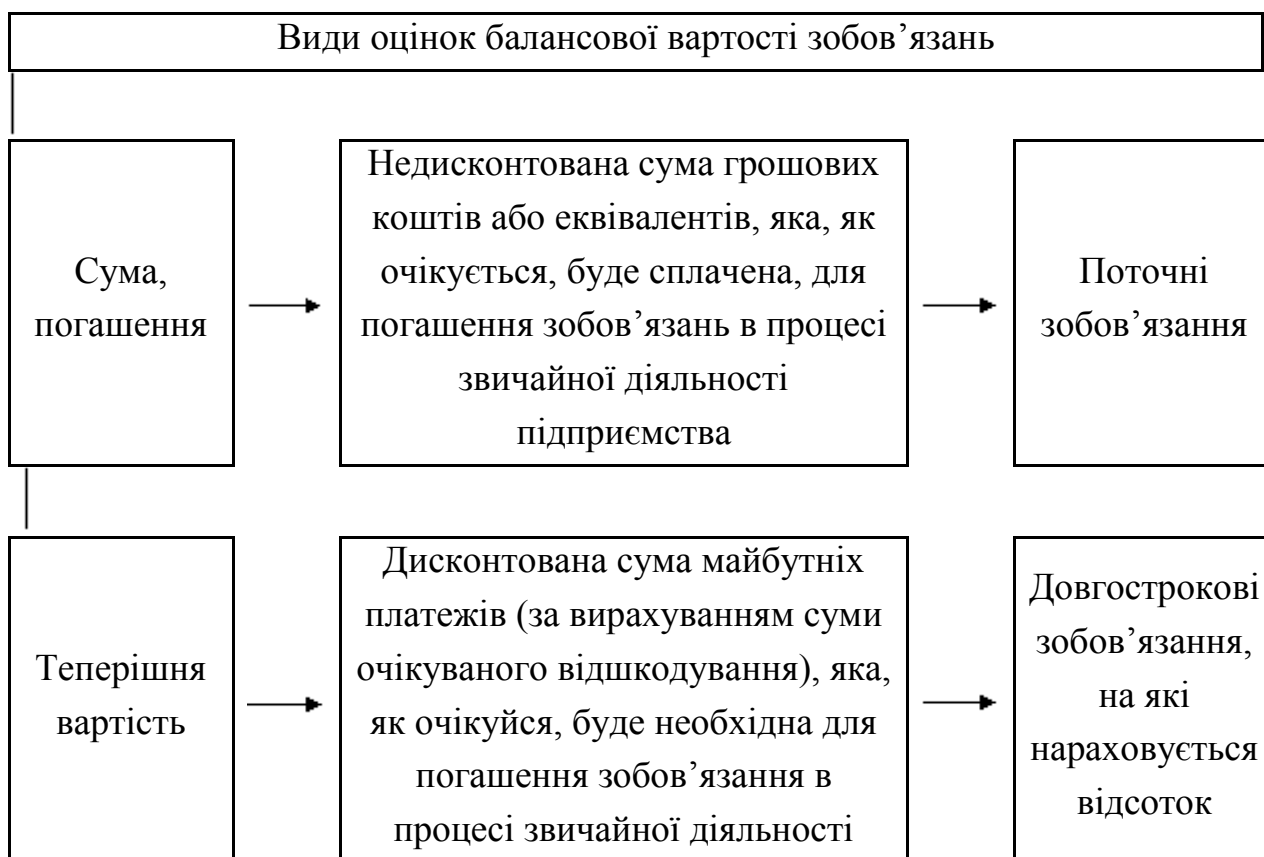

Рис. 1.4. Види оцінок балансової вартості зобов'язань

Поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення.

Сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу.

Непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою.

Дисконтована оцінка зобов'язання – це вартість майбутнього платежу. Визначення дисконтованої вартості засновано на розумінні того, що з економічної точки зору сума коштів, яка буде витрачена підприємством в майбутньому, менше суми коштів, витрачених підприємством сьогодні.

Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду.

До більшості рахунків обліку зобов'язань Планом рахунків передбачено відкриття субрахунків, що деталізують об'єкти обліку (табл. 1.6.)

Таблиця 1.6

Перелік встановлених чинним законодавством України
рахунків обліку зобов'язань з передбаченими субрахунками

Рахунки обліку зобов'язань	Шифр та назва субрахунку
50 "Довгострокові позики"	501 "Довгострокові кредити банків у національній валюті"
	502 "Довгострокові кредити банків в іноземній валюті"
	503 "Відстрочені довгострокові кредити банків у національній валюті"
	504 "Відстрочені довгострокові кредити банків в іноземній валюті"
	505 "Інші довгострокові позики в національній валюті"
	506 "Інші довгострокові позики в іноземній валюті"
51 "Довгострокові векселі видані"	511 "Довгострокові векселі, видані в національній валюті"
	512 "Довгострокові векселі, видані в іноземній валюті"
52 "Довгострокові зобов'язання за облігаціями"	521 "Зобов'язання за облігаціями"
	522 "Премія за випущеними облігаціями"
	523 "Дисконт за випущеними облігаціями"
53 "Довгострокові зобов'язання з оренди"	531 "Зобов'язання з фінансової оренди"
	532 "Зобов'язання з оренди цілісних майнових комплексів"
60 "Короткострокові позики"	601 "Короткострокові кредити банків у національній валюті"
	602 "Короткострокові кредити банків в іноземній валюті"
	603 "Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті"
	604 "Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті"
	605 "Прострочені позики в національній валюті"
	606 "Прострочені позики в іноземній валюті"

Продовження таблиці 1.6

61 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями"	611 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті"
	612 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в іноземній валюті"
62 "Короткострокові векселі видані"	621 "Короткострокові векселі, видані в національній валюті"
	622 "Короткострокові векселі, видані в іноземній валюті"
63 "Розрахунки з постачальниками та підрядниками"	631 "Розрахунки з вітчизняними постачальниками"
	632 "Розрахунки з іноземними постачальниками"
	633 "Розрахунки з учасниками промислово-фінансових груп"
64 "Розрахунки за податками й платежами"	641 "Розрахунки за податками"
	642 "Розрахунки за обов'язковими платежами"
	643 "Податкові зобов'язання"
	644 "Податковий кредит"
65 "Розрахунки за страхуванням"	651 "За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування"
	652 "За соціальним страхуванням"
	653 Виключено
	654 "За індивідуальним страхуванням"
	655 "За страхуванням майна"
66 "Розрахунки за виплатами працівникам"	661 "Розрахунки за заробітною платою"
	662 "Розрахунки з депонентами"
	663 "Розрахунки за іншими виплатами"
67 "Розрахунки з учасниками"	671 "Розрахунки за нарахованими дивідендами"
	672 "Розрахунки за іншими виплатами"
68 "Розрахунки за іншими операціями"	680 "Розрахунки, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу"
	681 "Розрахунки за авансами одержаними"
	682 "Внутрішні розрахунки"
	683 "Внутрішньогосподарські розрахунки"
	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"
	685 "Розрахунки з іншими кредиторами"

1.3. Законодавчо-нормативне забезпечення обліку зобов'язань підприємства

Для раціональної організації обліку та контролю зобов'язань облікова служба підприємства повинна ретельно дотримуватись чинного законодавства України та керуватись у своїй діяльності затвердженим переліком законодавчо-нормативних актів, основні з яких наведені в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Пакет законодавчо-нормативних документів з обліку та контролю зобов'язань підприємства

№	Документ	Зміст документа	Де використовується
1	2	3	4
1	Закон України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” від 16.07.99 р. № 996-XIV	Визначає правові засади регулювання, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні	Для організації бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності
2	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291	Закріплює загальний концептуальний підхід до побудови системи бухгалтерського обліку. Визначає перелік рахунків для обліку окремих елементів	Для котирування документів первинного обліку, ведення реєстрів бухгалтерського обліку
3	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	Наведена коротка характеристика і призначення синтетичних рахунків і субрахунків, типова схема реєстрації та групування інформації про господарські операції (кореспонденція рахунків 1-ого порядку)	Спрямована на забезпечення єдності відображення однорідних за змістом господарських операцій
4	Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”: наказ Мінфіну України від 07.02.2013 № 73	Визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів	Для організації бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності

Продовження таблиці 1.7

1	2	3	4
5	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 „Зобов’язання”: наказ Мінфіну України від 31.01.2000 р. № 20	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов’язання та їх розкриття в фінансовій звітності	Для організації обліку зобов’язань
6	Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI	Регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов’язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов’язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства	Для організації обліку розрахунків за податками й платежами
7	Закон України „Про цінні папери та фондовий ринок” від 23.02.2006 № 3480-IV	Регламентує поняття „цінних паперів (грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики). Можуть бути використані для здійснення розрахунків, а також як застава для забезпечення платежів і кредитів.	Для організації обліку короткострокових кредитів банків
8	Закон України „Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 року № 1560-XII	Регламентує категорію суб’єктів інвестиційної діяльності (стаття 5). Встановлює права суб’єктів інвестиційної діяльності (стаття 7)	Для організації обліку короткострокових кредитів банків
9	Закон України „Про заставу” від 02.10.92 р. № 2655-XII (зі змінами та доповненнями)	Закон визначає основні положення про заставу як спосіб забезпечення зобов’язань. Застава виникає в силу договору чи закону	Для організації обліку короткострокових кредитів банків

Продовження таблиці 1.7

1	2	3	4
10	Закон України „Про оплату праці” від 24.03.1995 р. №108/95-ВР	Закон визначає економічні, правові та організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами усіх форм власності та господарювання; сфери державного й договірнього регулювання оплати праці	Для організації обліку розрахунків з оплати праці
11	Закон України „Про відпустки” від 15.11.1996 р. №504/96-ВР	Закон встановлює державні гарантії права на відпустки, визначає порядок, умови, тривалість і надання їх працівникам для відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, а також для виховання дітей	Для організації обліку розрахунків з оплати праці
12	Закон України „Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” від 23.09.1999 року № 1105-XIV	Визначає правову основу, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності або загибелі застрахованих на виробництві	Для організації обліку розрахунків за страхуванням
13	Закон України „Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 02.03.2000 р. № 1533-III	Визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	Для організації обліку розрахунків за страхуванням
14	Закон України „Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 року №2121-III, зі змінами та доповненнями	Закон визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків. Метою Закону є правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні	Для організації обліку короткострокових кредитів банків

Продовження таблиці 1.7

1	2	3	4
15	Закон України „Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування” від 08.07.2010 № 2464-VI	Визначає правові та організаційні засади забезпечення збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, умови та порядок його нарахування і сплати та повноваження органу, що здійснює його збір та ведення обліку	Для організації обліку розрахунків за страхуванням
16	Закон України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 р. № 1058 – IV	Визначає принципи, засади і механізми функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, призначення, перерахунку і виплати пенсій, надання соціальних послуг	Для організації обліку розрахунків за страхуванням
17	Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII,	Регулює трудові відносини між роботодавцем та працівниками.	Для організації обліку розрахунків з оплати праці
18	Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435	Регулює відносини позики, кредитні відносини і, відносини банківського вкладу	Для організації обліку короткострокових кредитів банків
19	Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV	Вказує основні напрями економічної політики, що визначаються державою: грошово-кредитна політика, спрямована на забезпечення н/г економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення тощо	Для організації обліку короткострокових кредитів банків
20	Положення про розрахункові палати для пред'явлення векселів до платежу: постанова Правління Національного банку України від 25.05.2001 р. № 403	Визначає загальні умови, правила і порядок виконання банками функцій розрахункових палат, призначених згідно зі статтею 38 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі для пред'явлення векселів до платежу	Для організації обліку зобов'язань, забезпечених виданими векселями

Продовження таблиці 1.7

1	2	3	4
21	Порядок обчислення середньої заробітної плати: постанова Кабінету Міністрів України від 08.02. 1995 р. № 100	Розглядається порядок обчислення середньої заробітної плати (розрахунок відпускних, державні і громадянські обов'язки у робочий час; за час службових відряджень)	Для організації обліку розрахунків з оплати праці
22	Інструкція зі статистики заробітної плати: наказ Державного комітету статистики України від 13 січня 2004 року № 5	Інструкція містить основні методологічні положення щодо визначення показників оплати праці у формах державних статистичних спостережень з метою одержання об'єктивної інформації про розміри та структуру заробітної плати	Для організації обліку розрахунків з оплати праці

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Зобов'язання виникають через існуючі (завдяки минулим операціям чи подіям) борги підприємства щодо передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству в майбутньому. Отже, зобов'язаннями виступає заборгованість підприємства, яка виникає, головним чином у зв'язку з придбанням товарів та послуг в кредит, або кредити, які, підприємство отримує для свого фінансування.

2. Зобов'язання, що відображаються в бухгалтерському обліку, мають юридичний та економічний зміст. Як юридична категорія господарське зобов'язання – це господарські відносини, що регулюються правом. В силу цих відносин одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських операцій: передачі майна, виконання робіт, надання послуг тощо, а інша сторона зобов'язана виконувати вимоги щодо предмету зобов'язання і має при цьому право вимагати відповідну винагороду – сплату грошей, зустрічні послуги тощо.

3. В бухгалтерському обліку поняття "зобов'язання" вужче, ніж в цивільному законодавстві: 1) зобов'язання в бухгалтерському обліку виникає не тільки з Цивільного кодексу, а й з інших галузей права: фінансового, трудового чи окремих законодавчих актів, що регулюють економічні відносини; 2) поняття "зобов'язання" в праві й бухгалтерському обліку мають різний зміст; 3) договір – тільки юридичний факт, тому в бухгалтерському обліку відображаються договірні зобов'язання в момент їх виконання, а не виникнення.

4. Обліку підлягають не всі господарські зобов'язання, а лише ті, що випливають з виконання укладених підприємством договорів чи здійснення дій, з якими фінансове право пов'язує виникнення зобов'язань із внесення платежів до бюджету та відповідних позабюджетних органів.

5. На наше глибоке переконання, існує значна різниця між зобов'язаннями, які необхідно погасити негайно (протягом дня) або найближчим часом (протягом поточного місяця), і зобов'язаннями, які необхідно погасити протягом декількох років. Також значна різниця існує між зобов'язаннями перед юридичними особами чи працівниками й зобов'язаннями перед бюджетом.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПАРАМЕТРИ ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Облік поточних зобов'язань

Основними завданнями організації обліку зобов'язань є:

- 1) чітке документування розрахунків;
- 2) своєчасна та повна реєстрація даних первинного обліку в регістрах;
- 3) правдиве відображення інформації щодо зобов'язань в звітності та в примітках до неї.

Етапи організації бухгалтерського обліку тісно пов'язані між собою та повністю залежать від якості первинних даних, відображених в документах.

Поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання" до поточних зобов'язань включають: 1) короткострокові кредити банків; 2) поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; 3) короткострокові векселі видані; 4) кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги; 5) поточну заборгованість за розрахунками: 5.1) з одержаних авансів; 5.2) з бюджетом; 5.3) з позабюджетних платежів; 5.4) зі страхування; 5.5) з оплати праці; 5.6) з учасниками; 5.7) із внутрішніх розрахунків; 6) інші поточні зобов'язання (рис.2.1).

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовуються такі види оцінок: історична собівартість; поточна собівартість; вартість погашення (розрахунку, платежу) [7, с.18].

Історична собівартість зобов'язання – сума грошових коштів або їх еквівалентів, які будуть, як очікується, оплачені з метою погашення боргу при звичайній діяльності підприємства.

Рис. 2.1. Класифікація поточних зобов'язань згідно П(С)БО 11

Поточна собівартість зобов'язань – недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, що необхідно для погашення зобов'язань на поточний момент.

Вартість погашення зобов'язань – недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде оплачена для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства.

Керівники підприємств в організації обліку зобов'язань покладаються на розрахункові відділи бухгалтерії. Тут же повинен здійснюватися контроль за дотриманням строків оплати рахунків постачальників, за своєчасністю розрахунків з бюджетом, органами соціального страхування, працівниками з оплати праці, погашенням позик та відсотків по них та з іншими кредиторами.

У забезпеченні сільськогосподарських підприємств коштами, потрібними для здійснення нормальної виробничої діяльності, велику роль відіграють кредити банків. Значення кредитів банків як джерела фінансування кредитно-господарської діяльності особливо зростає у періоди, коли надходжень кош-

тів за реалізовану продукцію ще немає або їх не досить у зв'язку з відсутністю в певні періоди року продукції для реалізації.

Бенджамін Франклін у XVIII столітті сказав: „Кредитори відзначаються кращою пам'яттю, ніж боржники”. Цей вислів актуальний і сьогодні, оскільки, надаючи позичальнику кредит, саме кредитор диктує умови, турбуючись про своєчасне повернення йому основного боргу, а також належних до сплати відсотків за користування таким кредитом [7, с.55].

При обліку кредитів банку слід розрізняти основну суму боргу, що відображається на рахунку 60 «Короткострокові позики», та відсотки, що на неї нараховані, які відображаються за кредитом рахунку 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» в кореспонденції з дебетом рахунку 951 «Відсотки за кредит».

ПАП «Дзвін» у 2014 році отримало короткостроковий кредит в сумі 50000 грн. на 12 місяців для закупівлі пального під 26 % річних, що сплачуються разом з погашенням кредиту. Сума відсотків: $50000 \times 0,26 = 13000$ грн.

Нарахування пені за прострочення платежів за відсотками за кредит відображається записом Д-т 948 "Визнані штрафи, пені, неустойки", К-т 685 "Розрахунки з іншими кредиторами".

Короткострокові кредити, строк погашення яких минув (але який менше строку позовної давності, повинні бути відображені у складі простроченої аборгованості: Д-т 601 "Короткострокові кредити банків в національній валюті", К-т 605 "Прострочені позики в національній валюті".

Переведення короткострокового кредиту банку до складу довгострокових кредитів оформлюється записом Д-т 603 "Відстрочені короткострокові кредити банків в національній валюті", К-т 501 "Довгострокові кредити банків у національній валюті".

Облік поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями ведеться на рахунку 61 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями". Підставою для цього є довідки бухгалтерії, складені на основі договорів, актів приймання-передачі векселів та інших документів, в яких зазначено погашення довгострокової кредиторської заборгованості.

Таблиця 2.1

Фрагмент Журналу реєстрації господарських операцій ПАП «Дзвін»
за березень 2014 – березень 2015 років

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	Отримано на поточний рахунок підприємства короткостроковий кредит банку	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	601 "Короткострокові кредити банків у національній валюті"	50000
2	Нараховано відсотки за використання кредиту	951 "Відсотки за кредит"	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	13000
3	Відображено відсотки за використання кредиту у складі фінансових результатів ПАП	792 "Результат фінансових операцій"	951 "Відсотки за кредит"	13000
4	Сплачено відсотки за використання позики	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	13000
5	Погашено короткостроковий кредит банку	601 "Короткострокові кредити банків у національній валюті"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	50000

ПАП «Дзвін» отримало довгостроковий кредит для модернізації основних засобів на суму 500000 грн. строком на три роки під 28 % річних. Відсотки виплачуються щорічно. Сума кредиту повертається в кінці строку використання.

Сума відсотків, яка підлягає сплаті щороку:

$$500000 \text{ грн.} \times 0,28 = 140000 \text{ грн.}$$

Таблиця 2.2

Фрагмент Журналу реєстрації господарських операцій ПАП «Дзвін»
за лютий 2013 – лютий 2015 років

№	Первинні документи	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
<i>1-й рік</i>					
1	Виписка банку, кредитний договір	Отримано на поточний рахунок ПАП довгострокову позику	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	501 "Довгострокові кредити банків у національній валюті"	500000
2	Розрахунок бухгалтерії, кредитний договір	Нараховано відсотки за використання позики	951 "Відсотки за кредит"	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	140000
3	Довідка бухгалтерії	Відображено % за використання позики	792 "Результат фінансових операцій"	951 "Відсотки за кредит"	140000
4	Платіжне доручення, Виписка банку	Сплачено в кінці року відсотки за використання позики	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	140000
<i>2-й рік</i>					
5	Розрахунок бухгалтерії, кредитний договір	Нараховано відсотки за використання позики	951 "Відсотки за кредит"	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	140000
6	Довідка бухгалтерії	Відображено % за використання позики	792 "Результат фінансових операцій"	951 "Відсотки за кредит"	140000
7	Платіжне доручення, Виписка банку	Сплачено в кінці року відсотки за використання позики	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	140000
<i>3-й рік</i>					
8	Розрахунок бухгалтерії, кредитний договір	Переведено довгострокову позику до складу поточної заборгованості	501 "Довгострокові кредити банків у національній валюті"	611 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті"	50000
9	Розрахунок бухгалтерії, кредитний договір	Нараховано % за використання позики	951 "Відсотки за кредит"	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	140000
10	Довідка бухгалтерії	Відображено % за використання позики	792 "Результат фінансових операцій"	951 "Відсотки за кредит"	140000
11	Платіжне доручення, Виписка банку	Сплачено в кінці року відсотки за використання позики	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	140000
12	Платіжне доручення, Виписка банку	Погашено поточну заборгованість за довгостроков. зобов'язаннями	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	500000

В кінці 1-го та 2-го років сума позики (500000 грн.) відображається у розділі III "Довгострокові зобов'язання" пасиву Балансу (ф. № 1). На початку 3-го року, так як до погашення позики залишається менше 12 місяців, ця сума переходить до статті "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями" розділу IV пасиву Балансу (ф. № 1).

Облік операцій з короткостроковими вексями виданими. Короткостроковий вексель виданий – це вексель, який забезпечує заборгованість перед постачальниками, підрядниками й іншими кредиторами на строк менше 12 місяців. На рахунку 62 „Короткострокові векселі видані” ведеться облік розрахунків за заборгованістю постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам за одержані сировину, матеріали, товари, послуги, роботи та за іншими операціями, на яку підприємством видані векселі. Бухгалтерський облік за короткостроковими вексями виданими наведено в табл. 2.3. і 2.4.

Таблиця 2.3

Операції з простим безвідсотковим векселем ПАП «Дзвін»

№ п/п	Зміст операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
			дебет	кредит
1	Оприбутковано від постачальника товари	30000	28 „Товари”	63 „Розрахунки з постачальниками та підрядниками”
2	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	6000	641 „Розрахунки за податками”	63 „Розрахунки з постачальниками та підрядниками”
3	В оплату отриманих товарів видано вексель	36000	63 „Розрахунки з постачальниками та підрядниками”	62 „Короткострокові векселі видані”
4.1	Вексель погашено після оплати грошовими коштами	36000	62 „Короткострокові векселі видані”	30 „Готівка” 31 „Рахунки в банках”
4.2	Вексель погашено після оплати певними товарами (роботами, послугами)	36000	62 „Короткострокові векселі видані”	63 „Розрахунки з постачальниками та підрядниками”
4.3	Вексель погашено часткового у сумі, меншій його номінальної вартості	27000	62 „Короткострокові векселі видані”	31 „Рахунки в банках”
		9000		719 „Інші доходи від операційної діяльності”

Таблиця 2.4.

Операції з простим відсотковим векселем ПАП «Дзвін»

№ п/п	Зміст операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
			дебет	кредит
1	Оприбутковано від постачальника товари	30000	28 „Товари”	63 „Розрахунки з постачальниками та підрядниками”
2	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	6000	641 „Розрахунки за податками”	63 „Розрахунки з постачальниками та підрядниками”
3	В оплату отриманих товарів видано вексель	36000	63 „Розрахунки з постачальниками та підрядниками”	62 „Коротко-строкові векселі видані”
4	У встановлені строки нараховано відсотки за векселем	800	952 „Інші фінансові витрати”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”
5	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	160	641 „Розрахунки за податками”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”
6	Виданий короткостроковий вексель отримано до погашення	36000	62 „Коротко-строкові векселі видані”	31 „Рахунки в банках”
		960	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	

Кредиторська заборгованість за товари, послуги, роботи. Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками ведеться на рахунку 63 "Розрахунки з постачальниками та підрядниками", який призначений для обліку поточних зобов'язань з розрахунків з постачальниками, підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи й надані послуги.

З метою зменшення ризику і підвищення надійності поставок при виборі постачальника потрібно врахувати наступні критерії (рис 2.2).

Відображення в бухгалтерському обліку зобов'язань за виконані роботи (надані послуги) здійснюється на підставі акту приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг). Кореспонденція рахунків наведена в таблиці 2.5.

Рис. 2.2. Критерії вибору постачальника

Таблиця 2.5

Відображення заборгованості перед постачальниками

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	Дебет	Кредит
Оприбуткування товарно-матеріальні цінності від постачальників	20 “Виробничі запаси” тощо	63 “Розрахунки з постачальниками та підрядниками”
Акцептовано рахунок підрядника за виконані роботи, надані послуги	23 “Виробництво”	63 “Розрахунки з постачальниками та підрядниками”
Відображено суму ПДВ	64 “Розрахунки за податками й платежами”	63 “Розрахунки з постачальниками та підрядниками”

Таблиця 2.6

Витяг з журналу реєстрації господарських операцій
ПАП «Дзвін» з 10.03.2015 р. по 20.03.2015 р.

Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Попередня оплата Рівненській нафтобазі за дизельне пальне	371	311	158500
Відображена сума податкового кредиту з ПДВ	641	644	26416,7
Оприбутковано дизельне пальне за фактично отриманою кількістю	20	63	128250
Відображені розрахунки за податковим кредитом	644	63	25650
Відображена сума визнаної претензії	374	63	4600
Віднесена сума податкового кредиту на вартість кількості дизельного пального, якого бракує (методом “сторно”)	641	644	766,7
Відображена вартість автопослуг постачальника, використаних для доставки дизпалива на підприємство	91	63	2600
Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	641	63	520
Зараховано попередню оплату у погашення заборгованості постачальнику	63	371	158500
Надійшла на поточний рахунок підприємства сума за претензією	311	374	4600
Оплачений рахунок постачальникам за автопослуги	63	311	3120

2.2. Облік довгострокових зобов'язань

Довгострокові зобов'язання – це пасиви підприємства або кредиторська заборгованість, яка має бути сплачена на протязі терміну, що перевищує один рік. Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання" до них відносяться: 1) довгострокові кредити банків; 2) інші довгострокові фінансові зобов'язання; 3) відстрочені податкові зобов'язання; 4) інші довгострокові зобов'язання (рис. 2.3).

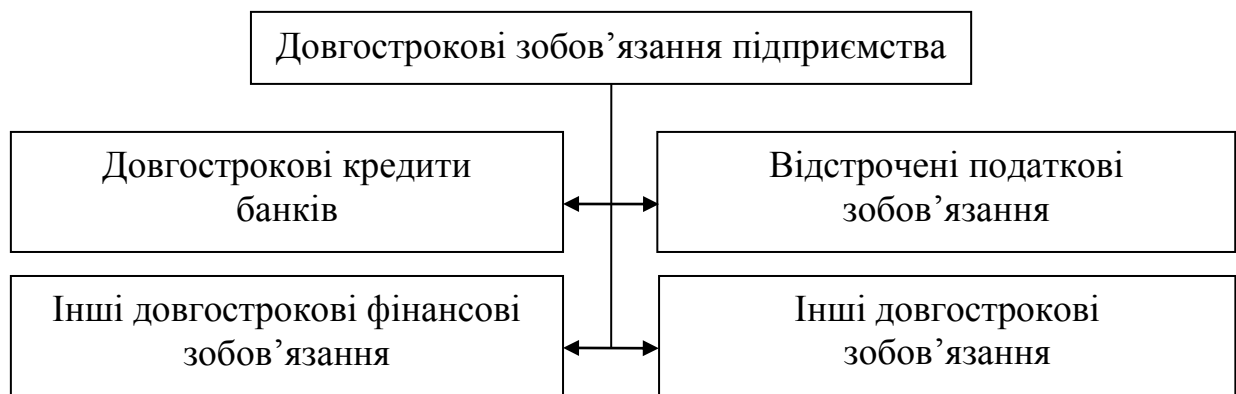

Рис. 2.3. Класифікація довгострокових зобов'язань згідно П(С)БО 11

Важливою рисою довгострокових зобов'язань є те, що підприємство виплачує кредитору не тільки одержану суму боргу, але й проценти. Як правило, проценти сплачуються періодично на протязі всього строку дії довгострокових зобов'язань. Довгострокові зобов'язання є джерелом фінансування довгострокових проектів фірми.

Кредит – економічні відносини, що виникають між кредитором позичальником з приводу одержання останнім позики в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк зі сплатою відсотку.

Вексель – письмово оформлене боргове зобов'язання встановленого зразка, яке засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку певну суму грошей власнику векселя.

Облігація – цінний папір, що засвідчує внесення його власником грошові коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вар-

тість цього цінного паперу у передбачений в ньому термін, з виплатою фіксованого відсотка, якщо інше не передбачено умовами випуску.

Відстрочені податкові зобов'язання – тимчасова різниця у сумі податку на прибуток, яка виникає внаслідок невідповідності суми прибутку за даними бухгалтерського обліку і прибутку, що підлягає оподаткуванню.

Документування господарських операцій при виникненні заборгованості проводиться за допомогою: 1) виписки банку; 2) платіжних доручень; 3) накладних; 4) розрахунків та довідок бухгалтерії; 5) векселів тощо. При погашенні заборгованості використовують: 1) платіжне доручення; 2) акредитив; 3) інкасо; 4) видатковий касовий ордер; 5) інші платіжні документи.

Рис. 2.4. Документування господарських операцій при виникненні та погашенні заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями

Синтетичний облік довгострокових зобов'язань ведуть на рахунках:

- 50 "Довгострокові позики" з відповідними субрахунками;
- 51 "Довгострокові векселі видані" з відповідними субрахунками;
- 52 "Довгострокові зобов'язання за облігаціями" з субрахунками;
- 53 "Довгострокові зобов'язання з оренди";
- 54 "Відстрочені податкові зобов'язання";
- 55 "Інші довгострокові зобов'язання".

Аналітичний облік здійснюють відповідно: за позикодавцями в розрізі кожної позики окремо та строками погашення позик; за кожним виданим векселем; за видами та термінами погашення облігацій; за кожним орендодавцем та об'єктом орендованих необоротних активів; за видами активів або зобов'язань, між оцінками яких для відображення в балансі та цілей оподаткування виникла різниця; за кожним кредитором та видам залучених коштів.

Відображення в облікових регістрах та звітності:

- 1) в облікових регістрах: Журнал 2, Журнал 3, Відомість 3.4;
- 2) у фінансовій звітності: Баланс (звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), Звіт про грошові коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до фінансової звітності.

Найпоширенішим видом довгострокових зобов'язань є кредит.

Кредит – економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позики в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк зі сплатою відсотку. Кредити класифікують за різними ознаками.

1. За призначенням:

- 1.1) виробничий – в разі придбання машин, обладнання тощо, які при їх експлуатації покупцями забезпечують отримання прибутку, за рахунок якого здійснюється погашення отриманого кредиту;
- 1.2) невиробничий – за рахунок кредиту придбаються продовольчі, промислові, споживчі та інші товари;
- 1.3) лізинговий – відносини між юридичними особами, що виникають у випадку передачі майна в лізинг;

2. За об'єктами:

- 2.1) товарний – надається в основному продавцями покупцям або безпосередньо у вигляді постачання товару, або призначений для оплати товару, який надається;
- 2.2) грошовий – надається в основному банками у грошовій формі;
- 2.3) комерційний – товарна форма кредиту, що характеризує кредитну угоду між двома суб'єктами підприємницької діяльності;
- 2.4) банківський – надається банками суб'єктам кредитування всіх форм власності на умовах тимчасового користування, обумовлених кредитним договором;
- 2.5) консорціумний – надається позичальнику банківським консорціумом;
- 2.6) споживчий – кредит, який надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору;

3. За забезпеченням:

- 3.1) забезпечений – надається під будь-які цінності (товари, векселі, цінні папери тощо);
- 3.2) бланковий – видається під зобов'язання боржника погасити кредит в строк; зазвичай оформлюється соло-векселем з одним підписом позичальника;

4. За строками:

- 4.1) короткостроковий – до 1 року;
- 4.2) середньостроковий – від 1 до 5 років;
- 4.3) довгостроковий – понад 5 років;
- 4.4) прострочений – кредит, за яким закінчився строк повернення, встановлений в кредитному договорі;
- 4.5) відстрочений – кредит, строк повернення за яким перенесено на прохання позичальника на пізнішу дату;

5. За ступенем ризику:

5.1) кредитна лінія – угода банку-кредитора надати кредит у майбутньому в розмірах, що не перевищують раніше обумовлені розміри, на визначений строк без додаткових спеціальних переговорів;

5.2) овердрафт – кредит, що надається на поточний рахунок позичальника зі стійким фінансовим станом на певний період часу для фінансування господарської діяльності підприємства;

6. За способами надання:

6.1) одноразово – у визначений строк у повному розмірі;

6.2) в розстрочку – надається кількома виплатами;

6.3) достроково – за вимогою кредитора чи за заявою позичальника;

6.4) з регресією платежів – часткова виплата у визначені строки.

Для укладання кредитної угоди (договору) підприємству необхідно надати наступні документи:

- 1) клопотання про надання кредиту, в якому зазначаються основні параметри кредиту (строк використання, сума і мета використання);
- 2) бізнес-план, його обґрунтування та розрахунок повернення кредиту;
- 3) копії документів (договір, рахунки-фактури на постачання устаткування або матеріалів, під які береться кредит);
- 4) фінансову звітність за останнє півріччя (рік);
- 5) документи, що гарантують повернення кредиту;
- 6) кредитний договір, що регулюватиме кредитні відносини між банком і підприємством.

Згідно з Цивільним кодексом України розрізняють договір позики, кредитний договір та договір позички.

Кредитні взаємовідносини встановлюються на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником в письмовій формі.

Кредитний договір повинен містити наступні положення: визначення сторін угоди та основні зобов'язання цих сторін, тобто зобов'язання банку надавати грошові кошти в розпорядження позичальника, і зобов'язання пози-

чальника повернути суму з відсотками; сума позики; графік повернення позики; розмір відсоткової ставки і обставини, за яких вона може бути змінена; сума комісійних по виданій позиці; належні банку виплати у зв'язку з використанням кредиту і забезпечення цього кредиту заставою; умови використання кредиту позичальником; строк погашення позики; зобов'язання позичальника надавати банку інформацію і документи про його фінансовий стан.

У кредитному договорі банк бере на себе зобов'язання надати в розпорядження позичальника на певний період деяку суму грошей, а позичальник, в свою чергу, бере на себе зобов'язання:

- 1) використовувати позичені кошти на умовах і в цілях, визначених договором;
- 2) платити всі збори у зв'язку з одержаним кредитом;
- 3) повернути основну суму боргу і відсотки в обумовлений період часу.

Відображення отримання та погашення довгострокових кредитів в обліку документально оформлюється виписками банку, касовими ордерами, платіжними дорученнями, розрахунками та довідками бухгалтерії тощо.

Облік розрахунків за довгостроковими кредитами банків та іншими залученими позиковими коштами, які не є поточними зобов'язаннями, ведеться на рахунку 50 "Довгострокові позики" (табл. 2.7.).

Розповсюдженим видом довгострокових зобов'язань є вексель. Вексель займає особливе місце в системі безготівкових розрахунків, оскільки може безпосередньо використовуватись для погашення боргових зобов'язань.

Вексель (нім. – заміна, обмін, розмін) – це письмово оформлене боргове зобов'язання встановленого зразка, яке засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку певну суму грошей власнику векселя (векселедержателю). Вексель належить до цінних паперів, які характеризуються як документ, що підтверджує майнові права, здійснення і передача яких можлива лише при його пред'явленні.

Векселі можуть видаватися тільки для оплати за поставлену продукцію, виконані роботи, надані послуги.

Таблиця 2.7

Облік розрахунків за довгостроковими кредитами банків та іншими залученими позиковими коштами, які не є поточними зобов'язаннями

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Отримано довгострокову позику:	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	50 "Довгострокові позики"
	- в національній валюті	312 "Поточні рахунки в іноземній валюті"	
	- в іноземній валюті		
2	Здійснено поточні фінансові інвестиції за рахунок довгострокових позик	35 "Поточні фінансові інвестиції"	50 "Довгострокові позики"
3	Відобраз фактичну вартість акцій власної емісії, викуплених у його учасників за рахунок довгострокової позики	45 "Вилучений капітал"	50 "Довгострокові позики"
4	Погашено за рахунок довгострокових позик: - довгострокові векселі видані - довгострокові зобов'язання за облігаціями	51 "Довгострокові векселі видані"	50 "Довгострокові позики"
		52 "Довгострокові зобов'язання за облігаціями"	
5	Переведено короткострокові позики у розряд довгострокових у зв'язку з зміною угоди	60 "Короткострокові позики"	50 "Довгострокові позики"
6	Відображено зміну теперішньої вартості кредиту	952 "Інші фінансові витрати"	50 "Довгострокові позики"
7	Відображено негативну курсову різницю по довгостроковому кредиту в іноземній валюті	974 "Втрати від неопераційної курсової різниці"	50 "Довгострокові позики"
8	Відображено частину довгострокової позики у складі поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями	50 "Довгострокові позики"	61 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями"
9	Відображено позитивну курсову різницю по довгостроковому кредиту в іноз.валюті	50 "Довгострокові позики"	744 "Дохід від неопераційної курсової різниці"

Векселі: 1) простий; 2) переказний; 3) відсотковий; 4) безвідсотковий.

Вексель має матеріальний носій – бланк векселя. Облік бланків векселів ведеться на позабалансовому рахунку 08 "Бланки суворого обліку". Вексельні бланки купуються підприємствами в комерційних банках України. Витрати на їх купівлю складаються з вартості вексельного бланку, податку на додану вартість та державного мита (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Фрагмент Журналу реєстрації господарських операцій ПАП «Дзвін»

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	Оприбутковано вексельні бланки	209 „Інші матеріали”	685 "Розрахунки з іншими кредиторами"	100
2	Відображено податковий кредит за ПДВ	641 "Розрахунки за податками"	685 "Розрахунки з іншими кредиторами"	20
3	Нараховано державне мито	209 „Інші матеріали”	641 "Розрахунки за податками"	170
4	Відображено придбані бланки позабалансом	08 "Бланки суворого обліку"	—	100
5	Погашено заборгованість за придбані бланки	685 "Розрахунки з іншими кредиторами"	311 "Поточні рахунки в нац. валюті"	120
6	Сплачено державне мито	641 "Розрахунки за податками"	311 "Поточні рахунки в нац. валюті"	170
7	Списано бланк, використаний для виписування переказного векселя	949 "Інші витрати операційної діяльності"	209 "Інші матеріали"	27
8	Списано бланки з позабалансового обліку	—	08 "Бланки суворого обліку"	100

Обліковим регістром по рахунку 51 "Довгострокові векселі видані" є Журнал 3. У Відомості 3.4 ведеться аналітичний облік довгострокових векселів виданих. В Балансі сальдо за довгостроковими відсотковими векселями відображається у III розділі пасиву Балансу у рядку 450 "Інші довгострокові фінансові зобов'язання", а за безвідсотковими векселями – у рядку 470 "Інші довгострокові зобов'язання".

Облік довгострокових зобов'язань за облігаціями. Облігація – цінний папір, що засвідчує внесення його власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу у передбачений в ньому термін, з виплатою фіксованого відсотку, якщо інше не передбачено умовами випуску. Облігації можуть продаватись:

- 1) за номіналом (у випадку рівності оголошеної та ринкової ставок);
- 2) з премією (якщо оголошена ставка нижче ринкової);
- 3) з дисконтом (якщо оголошена ставка більша за ринкову).

Премія по випущених облігаціях – сума, на яку ринкова ціна облігації перевищує її номінальну вартість. Премія, отримана при реалізації облігацій, підлягає амортизації. Амортизація премії – рівномірний розподіл суми премії по періодах платежів

Дисконт на облігації – метод приведення номінальної вартості облігації до ринкової. Наприклад, облігацію вартістю 1000 грн. продано на фінансовому ринку за 900 грн., з дисконтом 10 %. Для обліку розрахунків з іншими особами за випущеними та сплаченими власними облігаціями строком погашення більше дванадцяти місяців з дати балансу призначено рахунок 52 "Довгострокові зобов'язання за облігаціями", типову кореспонденцію за яким представлено в таблиці 2.9.

Облік довгострокових зобов'язань з оренди. Первинними документами з обліку довгострокових зобов'язань з оренди є розрахунки та довідки бухгалтерії, платіжні доручення, виписки банку, акти приймання-передачі основних засобів, касові ордери тощо. Облік ведеться на рахунку 53 „Довгострокові зобов'язання з оренди” (таблиця 2.10).

Таблиця 2.9

Кореспонденція рахунків для обліку розрахунків з іншими особами за випущеними та сплаченими власними облігаціями строком погашення більше дванадцяти місяців з дати балансу

№ оп.	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Випущено облігації з премією на строк більше одного року: - номінальна вартість	31 "Рахунки в банках"	521 "Зобов'язання за облігаціями"
	- премія за облігаціями		522 "Премія за випущеними облігаціями"
2	Нараховано відсотки за облігаціями, випущеними з премією: - сума відсотків	952 "Інші фінансові витрати"	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"
	- сума амортизації премії	522 "Премія за випущеними облігаціями"	733 "Інші доходи від фінансових операцій"
3	Випущено облігації з дисконтом на строк більше одного року: - отримано кошти	31 "Рахунки в банках"	521 "Зобов'язання за облігаціями"
	- відображено дисконт за облігаціями	523 "Дисконт за випущеними облігаціями"	
4	Нараховано відсотки за облігаціями, випущеними з дисконтом: - сума відсотків	952 "Інші фінансові витрати"	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками"
	- сума амортизації дисконту		523 "Дисконт за випущеними облігаціями"
5	Переведено суму облігаційної позики до складу поточної заборгованості	521 "Зобов'язання за облігаціями"	61 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями"

Таблиця 2.10

Облік довгострокових зобов'язань з оренди

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Отримано основні засоби на умовах фінансової оренди	10 „Основні засоби”	531 "Зобов'язання з фінансової оренди"
2	Нараховано заборгованість перед орендодавцем за цілісний майновий комплекс, отриманий в оренду	15 „Капітальні інвестиції”	532 "Зобов'язання з оренди цілісних майнових комплексів"
3	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ, нараховано на вартість об'єкта, переданого у фінансову оренду	641 „Розрахунки за податками”	531 "Зобов'язання з фінансової оренди"
4	Погашено заборгованість з фінансової оренди	53 "Довгострокові зобов'язання з оренди"	30 „Готівка”, 31 „Рахунки в банках”
5	Відображено частину поточної заборгованості з оренди	53 "Довгострокові зобов'язання з оренди"	61 „Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями"
6	Нараховано відсотки за користування об'єктом фінансової оренди	952 „Інші фінансові витрати"	684 "Розрахунки за нарахованими відсотками”

Облік відстрочених податкових зобов'язань та активів. Відстрочені податкові активи – це сума податку на прибуток, яка належить до відшкодування в наступних періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки. Податкова база статті звітності представляє со-

бою суму, яка відноситься на дану статтю для податкових цілей податковими органами. Тимчасові різниці представляють собою різниці між податковими базами статей і їх балансовою вартістю, і можуть бути:

- 1) оподатковуваними тимчасовими різницями, що впливають на суми, належні до оподаткування в майбутніх періодах;
- 2) тимчасовими різницями, які вираховуються, що впливають на суми, які необхідно вираховувати з податку на прибуток до сплати в майбутніх періодах.

Для обліку відхилень по відповідній сумі податку вводяться спеціальні рахунки: 17 "Відстрочені податкові активи", та 54 "Відстрочені податкові зобов'язання".

Відстрочені податкові зобов'язання (ті, на які нараховуються відсотки) в звітності відображаються за тією оцінкою, за якою відображаються в обліку, як правило, це фактична (історична) собівартість.

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про відстрочені податкові активи та зобов'язання і розкриття Інформації про них у фінансовій звітності визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток".

Рахунок 17 "Відстрочені податкові активи" призначений для ведення обліку суми податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних звітних періодах внаслідок: 1) тимчасової різниці між балансовою вартістю активів або зобов'язань та оцінкою цих активів або зобов'язань, яка використовується з метою оподаткування; 2) перенесення податкових збитків, не використаних для зменшення податку на прибуток у звітному періоді. По дебету цього рахунку відображається сума перевищення податку на прибуток, що підлягає сплаті в поточному звітному періоді, над витратами, пов'язаними з нарахуванням податку на прибуток у поточному звітному періоді, по кредиту – зменшення відстрочених податкових активів за рахунок витрат, пов'язаних з нарахуванням податків на прибуток у поточному звітному періоді. Аналітичний облік відстрочених податкових активів ведеться за видами ак-

тивів, між оцінками яких для відображення в балансі та цілей оподаткування виникла різниця.

Облік інших довгострокових зобов'язань. Облік інших довгострокових зобов'язань, який не відображається на вищезгаданих рахунках класу 5 "Довгострокові зобов'язання", призначено рахунок 55 "Інші довгострокові зобов'язання", типову кореспонденцію якого представлено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Облік інших довгострокових зобов'язань

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Отримано зворотну фінансову допомогу в касу, на поточний рахунок в банку	30 "Готівка", 31 "Рахунки в банках"	55 "Інші довгострокові зобов'язання"
2	Погашено заборгованість по довгострокових зобов'язаннях за рахунок грошових коштів	55 "Інші довгострокові зобов'язання"	30 "Готівка", 31 "Рахунки в банках"
3	Переведено до складу поточних зобов'язань заборгованість з податків після завершення відстрочки	55 "Інші довгострокові зобов'язання"	61 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями"
4	Списано на доходи заборгованість, по якій минув строк позовної давності	55 "Інші довгострокові зобов'язання"	746 "Інші доходи від звичайної діяльності"

2.3. Облік забезпечення зобов'язань

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання" забезпечення – це зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу. Цільове фінансування – спрямування фінансових ресурсів на певні, чітко визначені потреби (заходи). Страхові резерви – грошові кошти, що утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування та доходів, одержаних від розміщення тимчасово вільних коштів.

Забезпечення для відшкодування витрат розмежовують на: виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; реструктуризацію; виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів. Документування господарських операцій:

1. При формуванні та збільшенні: статут, установчий договір, накази, договори, виписки банку, касові ордери, довідки та розрахунки бухгалтерії.

2. При використанні: статут, установчий договір, договори, платіжні доручення, касові ордери, накази, довідки та розрахунки бухгалтерії тощо.

Синтетичний облік: Рахунки 47 "Забезпечення майбутніх витрат і платежів", 48 "Цільове фінансування і цільові надходження", 49 "Страхові резерви" з відповідними субрахунками.

Аналітичний облік: По рахунку 47 "Забезпечення майбутніх витрат і платежів" – за видами забезпечень майбутніх витрат і платежів, напрямами формування й використання, 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" – за призначенням та джерелами цільового фінансуванням і цільових надходжень, 49 "Страхові резерви" – за видами страхових резервів.

Облік забезпечення зобов'язань відображається:

1. В облікових реєстрах: Журнал 7, Відомість 7.3;

2. У фінансовій звітності: Баланс, Звіт про рух грошових коштів, Примітки до річної фінансової звітності.

Забезпечення витрат є одним з об'єктів обліку.

Під поняттям "забезпечення" слід розуміти зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу.

В Україні забезпечення виступають однією з основних складових облікової політики, при формуванні якої слід звернути особливу увагу на створювані резерви майбутніх витрат і платежів (на гарантійне обслуговування, на оплату відпусток працівникам тощо).

Забезпечення створюється при виникненні внаслідок минулих подій зобов'язання, погашення якого, імовірно, призведе до зменшення ресурсів, що втілюють в собі економічні вигоди, та його оцінка може бути визначена розрахунково. Забезпечення можуть створюватись для відшкодування наступних (майбутніх) витрат на:

- 1) виплату відпусток працівникам;
- 2) додаткове пенсійне забезпечення;
- 3) виконання гарантійних зобов'язань;
- 4) реструктуризацію;
- 5) виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо.

Підприємства окремих галузей можуть також створити й інші додаткові резерви. Забороняється створювати забезпечення для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства. Забезпечення використовується для відшкодування лише тих витрат, для покриття яких воно було створене.

Суми створених забезпечень визнаються витратами. Сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу. Забезпечення для відшкодування витрат на реструктуризацію визначається за сумою прямих витрат, які не пов'язані з діяльністю підприємства, що триває.

Забезпечення, як економічна категорія, означає створення резервних, і страхових фондів для гарантування погашення заборгованості кредиторам.

Забезпечення наступних витрат і платежів нараховується у звітному періоді, а використовується у майбутні періоди. Крім гарантії для кредиторів

рівномірне нарахування забезпечень дозволяє рівномірно їх включати у собівартість продукції та відносити на фінансові результати.

Правильність утворення і погашення сум забезпечень перевіряється за даними кошторисів, розрахунків і за необхідності в кінці року коригується.

Залишок забезпечення переглядається на кожну дату балансу та, у разі потреби, збільшується або зменшується. У випадку відсутності ймовірності вибуття активів для погашення майбутніх зобов'язань сума такого забезпечення підлягає сторнуванню.

Узагальнення інформації про рух коштів ведеться на рахунку 47 "Забезпечення майбутніх витрат і платежів".

Облік нарахування та використання резерву на оплату відпусток працівникам ведеться на субрахунку 471 "Забезпечення виплат відпусток".

Облік коштів для реалізації програми пенсійного забезпечення ведеться на субрахунку 472 "Додаткове пенсійне забезпечення".

Облік руху та залишків коштів, зарезервованих для забезпечення майбутніх витрат на проведення гарантійних ремонтів проданої продукції, предметів прокату тощо, ведеться на субрахунку 473 "Забезпечення гарантійних зобов'язань".

На субрахунку 474 "Забезпечення інших витрат і платежів" ведеться облік забезпечення інших наступних витрат, що не знайшли відображення на інших субрахунках рахунку 47 "Забезпечення майбутніх витрат і платежів".

Облік цільового фінансування та цільових надходжень. Бухгалтерський облік коштів цільового фінансування регулюється П(С)БО 15 "Дохід". Залежно від того, для яких цілей надходить фінансування, момент визнання доходу визначається по-різному [63].

Отримане цільове фінансування визнається доходом протягом тих періодів, у яких були понесені витрати, пов'язані з виконанням умов цільового фінансування. До цільового фінансування та цільових надходжень відносять кошти, що отримуються підприємством на суворо визначені цілі: утримання дитячих установ, підготовку кадрів, науково-дослідні роботи тощо. Таке фі-

нансування здійснюється за рахунок асигнувань з бюджету; внесків батьків; плати за навчання; прибутку, що залишається в розпорядженні; коштів, отриманих від інших підприємств тощо.

Фонди цільового фінансування та цільових надходжень формуються за рахунок лише зовнішніх цільових надходжень. Кошти цільового фінансування і цільових надходжень витрачаються у суворій відповідності до встановлених кошторисів. Забороняється використання цільових коштів не за призначенням та направлення інших коштів на потреби, фінансування яких повинно здійснюватись тільки за рахунок цільових джерел.

У випадку нецільового використання таких коштів певні особи несуть відповідальність з усіма наслідками, що випливають, і в такому разі кошти підлягають поверненню тим, хто їх вносив.

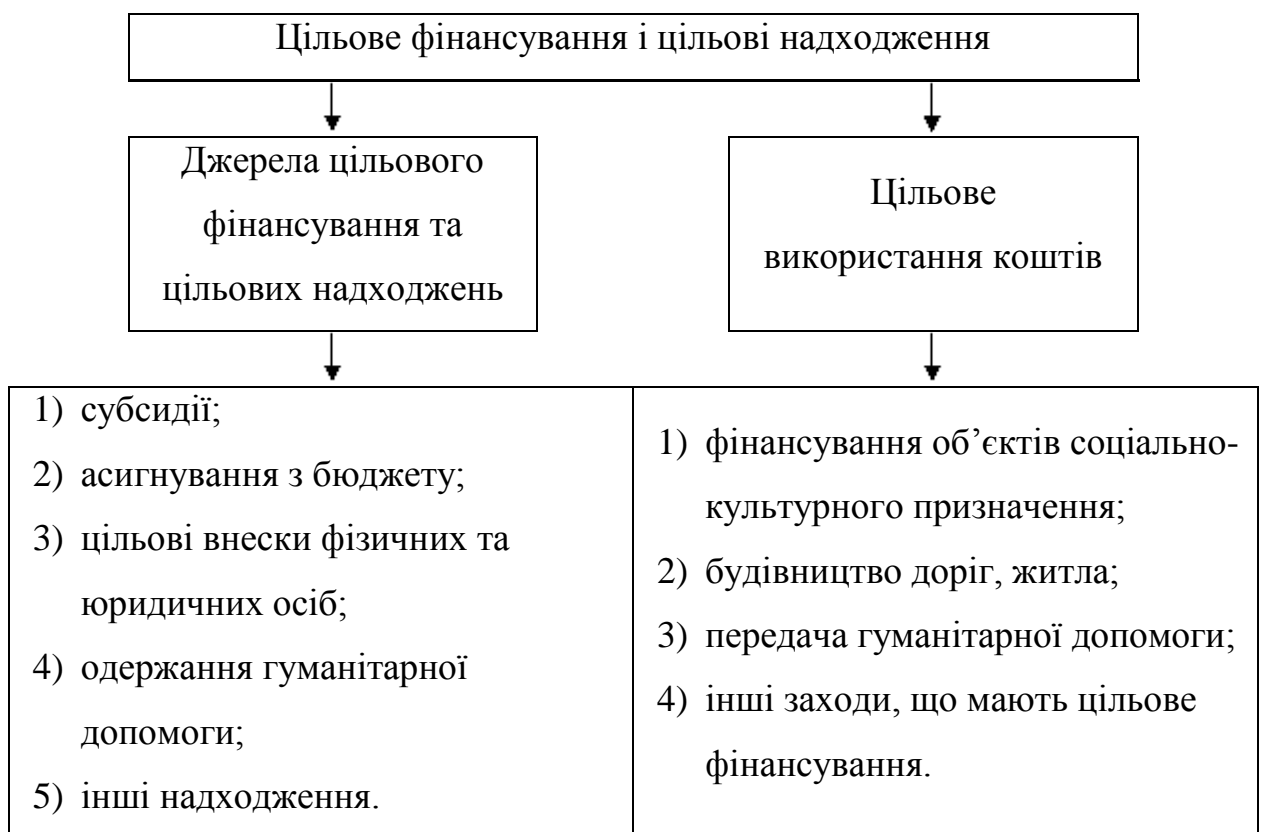

Рис. 2.5. Цільове фінансування і цільові надходження

Для узагальнення інформації про наявність та рух коштів, отриманих для здійснення заходів цільового призначення (в тому числі про отриману гу-

манітарну допомогу) призначено рахунок 48 "Цільове фінансування і цільові надходження". Суми отриманого цільового фінансування є частиною доходу підприємства, тому рахунок 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" кореспондує за дебетом з кредитом відповідних рахунків класу 7 "Доходи і результати діяльності".

Кошти, отримані на цільове фінансування, визнаються доходом протягом періоду корисного використання об'єктів інвестування пропорційно до суми нарахованої амортизації цих об'єктів. Тобто у разі фінансування капітальних вкладень сальдо за рахунком 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" підлягає списанню у кредит рахунку 69 "Доходи майбутніх періодів" і вже з цього рахунку поступово буде списуватися на доходи відповідного звітного періоду одночасно з нарахуванням амортизації об'єкта капітальних вкладень.

При пайовій участі в будівництві підприємство, що є головним забудовником, за згодою учасників капітального будівництва акумулює грошові кошти інших учасників з подальшого передачею збудованого об'єкту кожному з учасників відповідно до його частки фінансування. Відображення пайової участі у забудовника і пайовика наведено в таблиці 2.12.

У випадку внесення учасником своєї частини майна як внеску до статутного капіталу після закінчення будівництва у забудовника відображаються наступні записи: Д-т рах. 46 "Неоплачений капітал" К-т рах. 40 "Статутний капітал" - на суму внеску; закривають заборгованість: Д-т рах. 10 "Основні засоби" К-т рах. 46 "Неоплачений капітал".

На рахунку 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" можуть збиратися внески на будівництво житла за умови, що це будівництво фінансують самі майбутні його мешканці. При цьому всі витрати на будівництво в обліку відображаються на субрахунку 151 "Капітальне будівництво". Після завершення будівництва ці два рахунки закриваються.

Позитивне сальдо між рахунком 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" і рахунком 15 "Капітальні інвестиції" розподіляють між вкладниками і повертають кошти (будинок виявився дешевшим, ніж планувалося).

Таблиця 2.12

Відображення пайової участі у забудовника і пайовика

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1. У забудовника:			
1.1	Отримано забудовником від пайовика для пайової участі в будівництві: - грошові кошти - запаси	30 "Готівка", 31 "Рахунки в банках" 20 "Виробничі запаси"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
1.2	Відображено частину пайовика у вартості об'єкта на суму переданих раніше грошових коштів, запасів	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"	15 "Капітальні інвестиції"
2. У пайовика:			
2.1	Відображено пайовиком передачу забудовнику коштів (запасів) для пайової участі в будівництві	37 "Розрахунки з різними дебіторами"	30 "Готівка", 31 "Рахунки в банках", 20 "Виробничі запаси"
2.2	Відображено пайовиком частку у вартості збудованого об'єкта на суму переданих забудовнику грошових коштів, запасів	15 "Капітальні інвестиції"	37 "Розрахунки з різними дебіторами"
2.3	Зараховано на баланс пайовиком: - власну частку об'єкта - власну частку об'єкта, призначеного для продажу	10 "Основні засоби" 28 "Товари"	15 "Капітальні інвестиції"

Від'ємне сальдо покривається або за рахунок власних коштів підприємства, або оголошується розмір суми, яку кожен з учасників повинен внести додатково (будинок виявився дорожчим, ніж планувалося).

Цільове бюджетне фінансування. Суб'єкти господарювання можуть отримувати кошти з бюджетів різних рівнів для будівництва об'єктів соцкультпобуту, особливо в сільській місцевості. Крім передбачених у бюджеті коштів, на ці цілі може бути проведений (за постановами Кабінету Міністрів України) залік боргів підприємства перед бюджетом та спрямування їх на фінансування таких об'єктів, а також будь-яка спонсорська допомога.

Якщо на балансі підприємства утримується дитячий садок, і частина витрат на його утримання компенсується батьками, то грошові кошти, внесені ними до каси, відображається за Д-т рах. 30 "Готівка" та К-т рах. 48 "Цільове фінансування і цільові надходження".

Розглянемо деякі господарські операції з руху коштів, отриманих для будівництва об'єктів соцкультпобуту (табл. 2.13).

Понесені витрати, зібрані попередньо на рахунку 23 "Виробництво", списуються бухгалтерською проводкою Д-т рах. 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" К-трах. 23 "Виробництво".

Гуманітарна допомога – це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі у вигляді безпосередньої фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, а також допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг. Вона є одним із різновидів цільового фінансування, цільових надходжень і може надаватися як іноземним, так і вітчизняними юридичними і фізичними особами, які добровільно надають гуманітарну допомогу.

Передача отримувачами коштів і предметів гуманітарної допомоги здійснюється за довіреністю набувачів або за документами, що засвідчують фізичну особу набувача, і оформлюється відповідними видатковими документами (ордерами, накладними, дорученнями тощо).

Відображення в обліку операцій з отримання та використання гуманітарної допомоги показано в табл. 2.14.

Таблиця 2.13

Господарські операції з руху коштів, отриманих для будівництва
об'єктів соціально-культурного призначення

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Отримано бюджетне фінансування для будівництва школи (фінансування надходить в міру виконання робіт)	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
2	Безкоштовно передано підприємцями міста для будівництва: - матеріали; - інструмент	20 "Виробничі запаси" 22 "МШП"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
3	Передано міською радою для будівництва школи фундамент	15 "Капітальні інвестиції"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
4	Отримано в касу добровільні внески жителів району на будівництво школи	30 "Готівка"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
5	Направлено підприємством на фінансування будівництва школи короткострокову позику	60 "Короткострокові позики"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
6	Направлено підприємством заборгованість перед бюджетом за податками на розвиток соціальної сфери (будівництво школи)	64 "Розрахунки за податками и платежами"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
7	Направлено заборгованість підприємства постачальнику за одержані матеріали як цільовий внесок у будівництво школи	63 "Розрахунки з постачальниками та підрядниками"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
8	Направлено як цільові кошти на будівництво школи заборгованість перед структурною одиницею підприємства, що є юридичною особою	68 "Розрахунки за Іншими операціями"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
9	Списано витрати з будівництва школи за рахунок цільового фінансування	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"	15 "Капітальні Інвестиції"
10	Повернуто до бюджету невикористані суми	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"	31 "Рахунки в банках"
11	Зараховано на баланс підприємства школу	10 "Основні засоби"	424 "Безоплатно одержані нематеріальні активи"

Таблиця 2.14

Відображення в обліку операцій з отримання та використання
гуманітарної допомоги

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Одержано гуманітарну допомогу у вигляді активів	Рахунки 1, 2, 3 класів (за видами отриманих активів)	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
2	Одержано гуманітарну допомогу у вигляді виконання робіт, надання послуг	23 "Виробництво"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
3	Відображено дохід від отримання активів в рахунок цільового фінансування	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"	745 "Дохід від безоплатно одержаних активів"
4	Одержано гуманітарну допомогу у вигляді виконання робіт, які мають капітальний характер	15 "Капітальні інвестиції"	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"
5	Передано одержувачу гуманітарну допомогу у вигляді грошових коштів і виробничих запасів	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"	1,2,3 клас рахунків (за видами переданих активів)
6	Використано одержувачем грошові кошти і виробничі запаси на забезпечення статутної діяльності	23 "Виробництво", 15 "Капітальні інвестиції"	1, 2, 3 клас (за видами переданих або використаних активів)

Облік страхових резервів. Страховий резерв – це грошові кошти, що утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування страхувальником залежно від видів страхування (перестраховування), шляхом відрахувань до 50 % від страхових платежів з цих видів страхування та доходів, одержаних від розміщення тим-

часово вільних коштів. Страхові компанії можуть утворювати резерви для фінансування заходів із запобігання нещасних випадків, втрат та пошкоджень застрахованого майна шляхом відрахування від страхових платежів.

Страхові резерви передбачені для забезпечення майбутніх виплат страхових сум та страхового відшкодування.

Резерви створюються страховиками шляхом відповідних відрахувань від надходжень страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), а також від доходів, отриманих від розміщення тимчасово вільних коштів.

До складу резервів входять:

- 1) технічні резерви – страхові резерви, які створюються для забезпечення виконання страховиками взятих зобов'язань за підписаними договорами страхування;
- 2) вільні резерви – страхові резерви, які виконують функції додаткового забезпечення платоспроможності страховиків, і не пов'язані зобов'язаннями за підписаними договорами страхування.

Страхові компанії, які надають послуги, зобов'язані створювати наступні технічні резерви:

- 1) резерви премій (резерви незароблених премій) – за договорами, термін дії яких ще не минув;
- 2) резерви збитків (зареєстровані сплачені суми страхового відшкодування за відомими вимогами страхувальників).

Страхові компанії можуть також самостійно створювати інші резерви відповідно до прийнятої технології формування страхового портфеля.

Страхові резерви утворюються в тій валюті, в якій страховики несуть відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями.

Якщо резервів не вистачає для здійснення страхових виплат, то вони поповнюються за рахунок прибутку.

Не дозволяється використання (зменшення) обсягів резервів для будь-яких цілей, крім страхових виплат. Якщо страхові компанії надають послуги зі страхування життя і медичного страхування, то вони зобов'язані створю-

вати резерви довгострокових зобов'язань та резерви належних виплат страхових сум.

Резерви довгострокових зобов'язань розраховуються окремо за кожним договором.

Облік страхових резервів ведеться на рахунку 49 "Страхові резерви", який призначено для узагальнення інформації про рух коштів страхових резервів.

Обчислена на звітну дату сума страхових резервів відображається за кредитом субрахунків обліку страхових резервів і дебетом субрахунків обліку результатів змін цих страхових резервів.

За дебетом субрахунків обліку страхових резервів відображається сума страхових резервів на минулу звітну дату в кореспонденції з відповідними субрахунками обліку результатів змін страхових резервів.

Обчислена на звітну дату сума часток переестраховиків у страхових резервах відображається за дебетом субрахунків обліку часток переестраховиків у страхових резервах і кредитом субрахунків обліку результатів змін цих страхових резервів.

За кредитом субрахунків обліку часток перестраховиків у страхових резервах відображається сума часток цих перестраховиків у страхових резервах на минулу звітну дату в кореспонденції з відповідними субрахунками обліку результатів змін цих страхових резервів.

Щомісяця сальдо субрахунків обліку результатів змін страхових резервів списується у порядку закриття в кореспонденції з кредитом субрахунку 719 "Інші доходи від операційної діяльності" або дебетом субрахунку 949 "Інші витрати операційної діяльності", за винятком результату зміни резервів незароблених премій, сальдо якого щомісяця списується у порядку закриття на субрахунок 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг".

2.4. Облік непередбачуваних зобов'язань

Розвиток та удосконалення управління сучасними підприємствами вимагають поліпшення інформаційної бази звітних показників. Основою для формування інформації про фінансові ресурси підприємства є бухгалтерський облік та фінансова звітність.

Малодослідженими питаннями бухгалтерського обліку в Україні залишаються питання обліку зобов'язань та забезпечень витрат і платежів.

Методологічні принципи регулювання порядку обліку зобов'язань підприємства визначено Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання”, проте даний документ має певні недоліки щодо визначення структурних елементів зобов'язань, їх класифікації та принципів відображення в обліку та фінансовій звітності. Це потребує подальших розробок та досліджень у визначеному напрямку з метою поліпшення облікового процесу на підприємствах України. Недостатньо висвітленим в науковій літературі є питання визнання та оцінки непередбачених зобов'язань, їх достовірне і своєчасне відображення в обліку.

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання” непередбачені зобов'язання – це:

- 1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або
- 2) теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити [62].

Непередбачені зобов'язання є частиною зобов'язань підприємства та відображаються на позабалансових рахунках за обліковою оцінкою. У при-

мітках до фінансової звітності наводиться інформація стосовно кожного виду непередбачених зобов'язань в наступному обсязі:

- 1) стислий опис зобов'язання та його сума;
- 2) невизначеність щодо суми або строку погашення;
- 3) сума очікуваного погашення зобов'язання іншою стороною.

Таким чином, основними критеріями визнання непередбачених зобов'язань у фінансовому обліку та звітності є:

- 1) виникнення в результаті події або операції, які відбулись в минулому;
- 2) залежність від події або операції, яка відбудеться в майбутньому;
- 3) можливість здійснення події або операції в майбутньому;
- 4) можливість оцінки суми майбутнього зобов'язання.

Складність відображення в господарському обліку непередбачених зобов'язань полягає в тому, що оцінка суми майбутнього зобов'язання потребує додаткового аналізу джерел його виникнення та ризику порушення рівноваги фінансового розвитку підприємства. На жаль, стан організації та методичне забезпечення аналізу і контролю сучасних підприємств знаходиться на неналежному рівні, що ускладнює формування інформаційної бази управління позиковим капіталом підприємства.

Крім того, доцільно відзначити суперечність щодо оцінки непередбачених зобов'язань в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання”, в якому зазначено, що сума непередбачених зобов'язань визначається за обліковою оцінкою ресурсів, необхідних для погашення на певну звітну дату, але відповідно до цього ж П(С)БО суму непередбаченого зобов'язання не можна достовірно визначити. Така ж ситуація спостерігається й відносно оцінки забезпечень.

Необхідно враховувати подібність непередбачених зобов'язань та забезпечень, так як їх принципова різниця полягає саме в достовірності оцінки суми заборгованості, а це досить суттєво може вплинути на фінансові результати діяльності підприємства. Оскільки суми створених забезпечень визна-

ються витратами звітної періоду, вони є об'єктом податкового обліку та потребують адекватного відображення у фінансовій звітності.

Доцільним є розробка облікових номенклатур поточного обліку зобов'язань підприємств, враховуючи алгоритм визнання забезпечень та непередбачених зобов'язань, їх класифікації. Впровадження реєстрів розрахункового характеру не тільки забезпечить впровадження оперативного контролю за виникненням різних видів зобов'язань, але й створить інструментарій для налагодження аналізу доцільності створення забезпечень різних напрямків застосування.

В результаті можемо стверджувати:

1. Система вітчизняного законодавства, що регулює процеси залучення і використання підприємствами позикового капіталу, потребує доопрацювання у частині розширення правової бази щодо формування і надання інформації про фінансові ресурси підприємства.

2. Сучасний стан обліку, аналізу та контролю зобов'язань не належним чином забезпечує інформаційні потреби користувачів фінансової звітності та потребує додаткових досліджень і розробок з метою створення комплексної методики проведення обліково-аналітичного процесу залучення позикових фінансових ресурсів.

3. Оцінка зобов'язань відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства та управлінні його капіталом.

4. Вирішення проблем визнання та оцінки непередбачених зобов'язань і забезпечень дасть можливість моделювати майбутній фінансовий стан підприємства, знизити негативний вплив різноманітних фінансових ризиків на його розвиток.

2.5. Облік доходів майбутніх періодів

Доходи майбутніх періодів – це надходження грошових коштів та інших активів, що одержані в звітному періоді, але відносяться до майбутніх періодів (орендна плата, комунальні послуги та ін.)

До доходів майбутніх періодів, зокрема, відносять:

- 1) авансові платежі за здані в оренду основні засоби й інші необоротні активи;
- 2) передплату на газети, журнали, періодичні та довідкові видання ;
- 3) для підприємств зв'язку – абонентну плату за користування засобами зв'язку тощо.

Облік доходів майбутніх періодів ведеться на рахунку 69 "Доходи майбутніх періодів".

Підставою для відображення операцій на цьому рахунку є такі первинні документи як:

- 1) виписка банку;
- 2) довідка бухгалтерії;
- 3) прибутковий касовий ордер.

Аналітичний облік доходів майбутніх періодів ведеться за:

- 1) видами;
- 2) датами утворення;
- 3) датами визнання доходами звітного періоду.

Кореспонденцію відображення в обліку доходів майбутніх періодів наведено в таблиці 2.15.

У бухгалтерському обліку слід чітко відслідковувати момент, коли доходи майбутніх періодів повинні відобразитися у складі доходів звітного періоду, що впливає на фінансовий результат діяльності підприємства.

Тут проявляється дія принципу нарахування та відповідності доходів і витрат.

Таблиця 2.15

Кореспонденція відображення в обліку доходів майбутніх періодів

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Отримано в касу готівкою орендну плату за наступний місяць	30 "Готівка"	69 "Доходи майбутніх періодів"
2	Одержано авансові орендні платежі на поточний рахунок	31 "Рахунки в банках"	69 "Доходи майбутніх періодів"
3	Відображено різницю між номінальною вартістю векселя та сумою заборгованості, що ним погашається	34 "Короткострокові векселі одержані"	69 "Доходи майбутніх періодів"
4	Включено до доходів майбутніх періодів суму дебіторської заборгованості	37 "Розрахунки з різними дебіторами"	69 "Доходи майбутніх періодів"
5	Зараховано до доходів майбутніх періодів цільове фінансування	48 "Цільове фінансування і цільові надходження"	69 "Доходи майбутніх періодів"
6	Відображено писання доходів майбутніх періодів	69 "Доходи майбутніх періодів"	31 "Рахунки в банках", 30 "Готівка"
7	Відображено списання доходів майбутніх періодів та включення їх до складу доходів звітного періоду	69 "Доходи майбутніх періодів"	70 "Доходи від реалізації"
8	Відображено у складі доходів звітного періоду різницю між номінальною вартістю векселя та сумою заборгованості, яка ним погашається	69 "Доходи майбутніх періодів"	733 "Інші доходи від фінансових операцій"
9	Визнано доходами звітного періоду доходи, віднесені до майбутніх періодів	69 "Доходи майбутніх періодів"	74 "Інші доходи"

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Основними завданнями організації обліку зобов'язань слід вважати: 1) чітке документування розрахунків; 2) своєчасну та повну реєстрацію даних первинного обліку в регістрах; правдиве відображення інформації щодо зобов'язань у звітності та в примітках до неї. Як свідчать результати нашого дослідження, етапи організації бухгалтерського обліку зобов'язань тісно пов'язані між собою та повністю залежать від якості первинних даних, відображених в документах. Для визначення балансової вартості зобов'язань слід використовувати такі види оцінок: історичну собівартість; поточну собівартість; вартість погашення (розрахунку, платежу).

2. Малодослідженими питаннями бухгалтерського обліку в Україні залишаються питання обліку зобов'язань та забезпечень витрат і платежів. Методологічні принципи регулювання порядку обліку зобов'язань підприємства визначено Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання”, проте даний документ має певні недоліки щодо визначення структурних елементів зобов'язань, їх класифікації та принципів відображення в обліку та фінансовій звітності. Це потребує подальших розробок та досліджень у визначеному напрямку з метою поліпшення облікового процесу на підприємствах України. Недостатньо висвітленим в науковій літературі є питання визнання та оцінки непередбачених зобов'язань, їх достовірне і своєчасне відображення в обліку.

3. Основними критеріями визнання непередбачених зобов'язань у фінансовому обліку та звітності повинні бути: 1) виникнення в результаті події або операції, які відбулись в минулому; 2) залежність від події або операції, яка відбудеться в майбутньому; 3) можливість здійснення події або операції в майбутньому; 4) можливість оцінки суми майбутнього зобов'язання.

4. Складність відображення в господарському обліку непередбачених зобов'язань полягає в тому, що оцінка суми майбутнього зобов'язання потребує додаткового аналізу джерел його виникнення та ризику порушення рівно-

ваги фінансового розвитку підприємства. На жаль, стан організації та методичне забезпечення аналізу і контролю сучасних підприємств знаходиться на неналежному рівні, що ускладнює формування інформаційної бази управління позиковим капіталом підприємства.

5. Крім того, доцільно відзначити суперечність щодо оцінки непередбачених зобов'язань в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання”, в якому зазначено, що сума непередбачених зобов'язань визначається за обліковою оцінкою ресурсів, необхідних для погашення на певну звітну дату, але відповідно до цього ж П(С)БО суму непередбаченого зобов'язання не можна достовірно визначити. Така ж ситуація спостерігається й відносно оцінки забезпечень.

6. Доцільним є розробка облікових номенклатур поточного обліку зобов'язань підприємств, враховуючи алгоритм визнання забезпечень та непередбачених зобов'язань, їх класифікації. Впровадження реєстрів розрахункового характеру не тільки забезпечить впровадження оперативного контролю за виникненням різних видів зобов'язань, але й створить інструментарій для налагодження аналізу доцільності створення забезпечень різних напрямків.

7. В результаті можемо стверджувати: 1) система вітчизняного законодавства, що регулює процеси залучення і використання підприємствами позикового капіталу, потребує доопрацювання у частині розширення правової бази щодо формування і надання інформації про фінансові ресурси підприємства; 2) сучасний стан обліку, аналізу та контролю зобов'язань не належним чином забезпечує інформаційні потреби користувачів фінансової звітності та потребує додаткових досліджень і розробок з метою створення комплексної методики проведення обліково-аналітичного процесу залучення позикових фінансових ресурсів; 3) вирішення проблем визнання та оцінки непередбачених зобов'язань і забезпечень дасть можливість моделювати майбутній фінансовий стан підприємства, знизити негативний вплив різноманітних фінансових ризиків на його розвиток.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ

ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Необхідність і методика аналізу зобов'язань підприємства

Економічним позитивним підсумком виробничо-фінансової діяльності підприємства є прибуток. Прибуток підприємства утворюється з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. З балансового прибутку сплачуються проценти по кредитах банків, а також вносяться передбачені законодавством України податки та інші платежі до бюджету. Чистий прибуток, одержаний після зазначених розрахунків, залишається у повному розпорядженні підприємства. Прибуток характеризує ефективність господарювання підприємства за всіма напрямками його діяльності: виробничою, збутовою, постачальницькою, фінансовою та інвестиційною. Він становить основу економічного розвитку підприємства і зміцнення його фінансових відносин з партнерами.

Таким чином, у збільшенні прибутку зацікавлені як підприємство, так і держава. Ось чому дуже важливим є проведення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства, методику якого наведено в таблиці 3.1.

Отже, за результатами проведеного аналізу фінансових результатів діяльності підприємства видно, що ПАП „Дзвін” в результаті своєї діяльності в 2014 р. отримало 248 тис. грн. прибутку, а це на 145 тис. грн. більше ніж в минулому 2013 році.

Це сталося внаслідок того, що в поточному році ПАП „Дзвін” було отримано більше доходів, ніж витрат. Так, наприклад, спостерігається отримання на 466 тис. грн. в поточному році менше виручки від реалізації, ніж в минулому 2013 році, що становить 2592 тис. грн., що відповідно зменшило податок на додану вартість на 45 тис. грн. А, як наслідок спостерігається зменшення валового прибутку на 204 тис. грн. Проте, надалі спостерігається,

що в поточному році ПАП „Дзвін” зуміло знизити собівартість реалізованої продукції на 217 тис. грн., ніж в попередньому періоді. Хоч і зменшився валовий прибуток на 204 тис. грн., проте збільшилися інші операційні доходи на 332 тис. грн., інші операційні витрати зменшились на 46 тис. грн.

Таблиця 3.1

Аналіз фінансових результатів діяльності ПАП „Дзвін”, тис. грн.

№	Показники	2013 рік	2014 рік	Відхилення
1	Виручка (дохід) від реалізації (товарів, робіт, послуг)	3058	2592	- 466
2	Податок на додану вартість	403	358	- 45
3	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2352	2135	- 217
4	Валовий прибуток	303	99	- 204
5	Інші операційні доходи	170	502	332
6	Адміністративні витрати	91	116	25
7	Витрати на збут	26	27	1
8	Інші операційні витрати	147	101	- 46
9	Фінансові результати операційної діяльності: прибуток	209	357	148
10	Доходи від позареалізаційних операцій	22	-	- 22
11	Витрати від позареалізаційних операцій	-	-	-
12	Фінансові результати від звичайної діяльності: прибуток	216	307	91
13	Податок на прибуток	-	-	-
14	Чистий прибуток	103	248	145

У сучасних умовах кожне підприємство повинно чітко орієнтуватись у складному лабіринті ринкових відносин, правильно оцінювати виробничий та економічний потенціал, стратегію подальшого розвитку, фінансовий стан як свого підприємства, так і підприємств-партнерів.

Щоб вижити в умовах ринкової економіки і не допустити банкрутства підприємства, необхідно добре знати, як управляти фінансами, якою повинна бути структура капіталу за складом та джерелами утворення, яку частку повинні становити власні кошти, а яку – позичені. Необхідно знати і такі поняття ринкової економіки, як ділова активність, ліквідність, платоспроможність, запас фінансової стійкості (зона безпеки), ступінь ризику та інші, а також методику їх аналізу.

В умовах ринкових відносин питанню стабільності та платоспроможності суб'єктів господарської діяльності приділяється особлива увага, методику даного виду аналізу наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Фінансова стійкість та платоспроможність ПАП „Дзвін”

№	Показники	2013	2014	Відхилення
1	Коефіцієнт фінансової незалежності	0,66	0,73	0,07
2	Коефіцієнт фінансової залежності	0,006	0,001	- 0,005
3	Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів	0,32	0,23	- 0,09
4	Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів	0,8	0,7	- 0,1
5	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,01	0,002	- 0,008
6	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	0,009	0,002	- 0,007
7	Коефіцієнт виробничих фондів	0,46	0,47	0,01
8	Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	4,43	4,67	0,24

На початок і на кінець звітнього періоду коефіцієнт виробничих фондів майже досягає норми.

Обігових коштів на підприємстві майже немає.

Коефіцієнт незалежності за звітний період підвищився, а ризик появи фінансових труднощів у майбутньому зменшився.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу характеризує ступінь мобільності власного капіталу щодо можливого вільного маневрування ним і чим більше значення його, тим краще. В нашому випадку в 2013 р. даний коефіцієнт становив 0,01, тобто не високий, а в 2014 р. він ще зменшився на 0,008 і вже становить 0,002, що є негативним явищем.

Зменшення показника маневреності власного капіталу в динаміці означає зменшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства. В нашому випадку його значення наближається до 1, це значить, що ПАП „Дзвін” повністю фінансує своє господарство.

Щодо коефіцієнта співвідношення власних і залучених коштів, то він є найбільш загальною оцінкою фінансової стійкості підприємства.

В 2013 р. значення цього показника було 0,32, це значить, що на кожному 1 грн. власних коштів припадає 32 коп. позичених. У 2014 р. значення цього показника становить 0,23, тобто на кожному 1 грн. власних коштів припадає 23 коп. позичених. З цього видно, що зменшилася залежність ПАП „Дзвін” від зовнішніх інвесторів і кредиторів.

Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів характеризує рівень забезпечення необоротних активів власними коштами. Якщо цей показник має значення менше за 0,5, то це свідчатиме про те, що підприємство має власний капітал в основному для формування оборотних коштів, що. Як правило розцінюють негативно. За значення цього показника більшому за 0,8 роблять висновок про залучення довгострокових позик і кредитів для формування частини необоротних активів, що є цілком виправданим для будь-якого підприємства. В ПАП „Дзвін” цей показник в 2013 році становив 0,8, а в 2014 році зменшився на 0,1, що не дуже добре для господарства.

Коефіцієнт ліквідності (швидкість перетворення на гроші) показує, що в 2013 році на 1 грн. поточних зобов'язань припадає 4,43 грн. поточних активів, що є гарним показником. А в 2014 році цей показник збільшився на 0,24 коп. В даному випадку значення коефіцієнта становить 4:1, тобто можна зробити висновок, що підприємство має значні оборотні кошти, сформовані завдяки власним джерелам.

Далі доцільно аналізувати зміни в складі поточних зобов'язань. З метою аналізу змін у складі поточних активів необхідно користуватись інформацією балансу в 4-му розділі „Поточні зобов'язання”, а також у примітках до балансу. У графі „Надходження” відображається зменшення, а у графі „Видаток” – збільшення у статтях розділу балансу „Поточні зобов'язання”. Зростання кредиторської заборгованості протягом звітного періоду означає лише нарахування заборгованості, а не фактичну витрату коштів. Отож, суму збільшення кредиторської заборгованості слід додати до прибутку від операційної діяльності. Зменшення відраховується з операційного прибутку, бо зменшення суми кредиторської заборгованості означає, що у звітному періоді було погашено не лише кредиторську заборгованість нараховану в цьому періоді, а також і певну частину заборгованості за попередній період.

Аналіз зміни поточних зобов'язань доцільно починати з аналізу розрахунків з бюджетом за даними рахунку 64 „Розрахунки за податками та платежами”. Аналіз інших статей поточних зобов'язань здійснюється за даними балансу (розділ 4 „Поточні зобов'язання”). Для цього складають аналітичну таблицю (табл.3.3) або беруть розрахунки аналітичного балансу.

Отже, за результатами проведеного аналізу стану кредиторської заборгованості, видно, що на ПАП „Дзвін” розмір кредиторської заборгованості на кінець 2014 року становить 4140 тис. грн., а це на 650 тис. грн. менше, ніж на початок 2013 року. Так як господарство є фінансово стійким, воно змогло погасити свої зобов'язання в даному періоді, і як результат їх величина зменшилась. Найбільшу питому вагу у складі поточних зобов'язань мають місце розрахунки за товари, роботи й послуги і становить 32,9 % у загальному обся-

зі поточних зобов'язань підприємства, що на 3,7 % менше ніж у попередньому звітному періоді.

Таблиця 3.3

Аналіз стану кредиторської заборгованості ПАП „Дзвін” за 2014 рік

№	Показники	На початок 2014 р.		На кінець 2014 р.		Відхилення, +,-	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн	%
1	За товари, роботи і послуги	1710	36,46	1360	32,9	-350	-3,56
2	Отримані аванси	-	-	-	-	-	-
3	Розрахунки з бюджетом	1970	42	910	22	-1060	-20,0
4	Розрахунки з оплати праці	90	1,92	450	10,9	360	9,98
5	Розрахунки зі страхування	370	7,89	460	11,1	90	3,21
6	Розрахунки за іншими зобов'язаннями	550	11,72	860	20,8	310	9,08
6	Всього	4690	100	4140	100	-650	×

Аналогічна ситуація спостерігається і за розрахунками з бюджетом, з оплати праці та зі страхування. Проте, спостерігається збільшення кредиторської заборгованості з оплати праці аж на 360 тис. грн.

Отже, аналізуючи стан кредиторської заборгованості ПАП „Дзвін”, було показано виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретної виробничої ситуації на підприємстві. І можна сказати, що у господарстві не значна заборгованість перед кредиторами, а особливо за товари, роботи і послуги, воно фінансово стійке, для своєї діяльності залучило велику кількість кредитів. Необхідно розробити заходи щодо удосконалення виробництва з метою зменшення витрат, раціональніше використовувати залучені

кошти та знайти шляхи підвищення прибутковості процесів виробництва і впровадити їх у майбутньому.

3.2. Організація і методика аудиту зобов'язань підприємства

Питання належного контролю за процесами формування і погашення зобов'язань підприємства характеризуються надзвичайним рівнем важливості, оскільки прямо впливають на фінансовий стан підприємства. При цьому, на нашу думку, доцільно чітко розмежовувати і враховувати особливості контролю поточних і довгострокових зобов'язань.

Завданнями контролю довгострокових зобов'язань слід вважати:

- 1) перевірку реальності існування довгострокових зобов'язань;
- 2) перевірку правильності документального оформлення довгострокових зобов'язань;
- 3) перевірку правильності та достовірності відображення інформації про довгострокові зобов'язання в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності.

Джерелами інформації для проведення контролю довгострокових зобов'язань необхідно обирати:

- 1) наказ про облікову політику;
- 2) кредитні договори з банками;
- 3) розрахунки платежів;
- 4) банківські виписки;
- 5) векселі, облігації та документи про їх використання;
- 6) договори довгострокової оренди;
- 7) документи оформлення відстрочених податкових та інших довгострокових зобов'язань;
- 8) реєстри аналітичного та синтетичного обліку, головна книга, документи фінансової звітності.

Процедурами контролю довгострокових зобов'язань слід вважати:

- 1) перевірку наявності і відповідності чинному законодавству України договорів кредитування;
- 2) перевірку правильності і реальності відображення в обліку довгострокових позик (довгострокових кредитів банків у національній та іноземній валюті, відстрочених довгострокових кредитів та інших довгострокових позик);
- 3) перевірку відповідності інформації про довгострокові позики в реєстрах аналітичного, синтетичного обліку, в головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності;
- 4) перевірку правильності і достовірності обліку довгострокових векселів виданих, відповідності аналітичного і синтетичного обліку записам у головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності;
- 5) перевірку правильності і достовірності обліку довгострокових зобов'язань за облігаціями (зобов'язань за облігаціями, премій і дисконту за випущеними облігаціями), відповідності інформації про довгострокові зобов'язання в реєстрах аналітичного та синтетичного обліку, головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності;
- 6) перевірку правильності документального оформлення довгострокових зобов'язань з оренди (фінансової оренди, оренди цілісних майнових комплексів) та їх відображення в реєстрах аналітичного та синтетичного обліку, головній книзі, оборотних відомостях і документах фінансової звітності;
- 7) перевірку правильності документального оформлення та відображення в реєстрах бухгалтерського обліку і документах фінансової звітності інформації про відстрочені податкові та інші довгострокові зобов'язання.

Завданнями контролю поточних зобов'язань, на наше переконання, слід визнавати:

- 1) перевірку реальності існування поточних зобов'язань на визначену дату;

- 2) перевірку права власності та правильності оцінки поточних зобов'язань;
- 3) перевірку правильності їх документального оформлення;
- 4) перевірку законності і правильності відображення в обліку;
- 5) перевірку правильності і достовірності подання інформації про поточні зобов'язання у фінансовій звітності.

Джерелами інформації для формування доказів при контролі поточних зобов'язань необхідно обирати:

- 1) наказ про облікову політику та інші накази;
- 2) кредитні договори та документи про відстрочку повернення короткострокових позик, розрахунки платежів;
- 3) договори оренди, договори з постачальниками (договори поставок) та договори з підрядчиками (підрядні договори на виконання будівельних, монтажних робіт та надання різних послуг, договори з покупцями і замовниками, договори з навчальними закладами, договори з наймачами квартир, договори з батьками дітей за відвідання дитячих закладів та інші договори);
- 4) короткострокові векселі та документи про їх використання;
- 5) реєстраційні документи платників податків, обов'язкових внесків із соціального страхування та інших обов'язкових платежів;
- 6) установчі документи, реєстри акціонерів, учасників, документи (протоколи) загальних зборів акціонерів, засновників, учасників;
- 7) бухгалтерські документи (виписки банків, розрахункові та платіжні відомості по рахунках з оплати праці, розрахунках з учасниками, облікові реєстри (журнали, відомості, головна книга);
- 8) документи податкової звітності (розрахунки платежів, податкові декларації та додатки, розрахунки обов'язкових соціальних внесків);
- 9) документи фінансової звітності.

Процедурами контролю поточних зобов'язань слід вважати:

- 1) перевірку наявності і відповідності законодавству таких договорів:

- а) кредитних;
 - б) орендних;
 - в) підрядних;
 - г) з навчальними закладами;
 - д) з наймачами квартир;
 - е) з батьками, діти яких відвідують дитячі заклади;
 - ж) інших;
- 2) перевірку правильності і достовірності відображення в обліку короткострокових позик (короткострокових кредитів банків у національній валюті та іноземній валюті, відстрочених короткострокових кредитів та прострочених позик);
 - 3) перевірку відповідності інформації про короткострокові позики в регістрах аналітичного та синтетичного обліку, головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності;
 - 4) перевірку правильності і достовірності відображення в обліку поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями;
 - 5) перевірку відповідності інформації про поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в регістрах аналітичного та синтетичного обліку, головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності;
 - 6) перевірку правильності і достовірності обліку короткострокових векселів виданих, відповідності аналітичного та синтетичного обліку записам у головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності;
 - 7) перевірку правильності і достовірності обліку розрахунків з поставальниками та підрядчиками, відповідності аналітичного та синтетичного обліку записам у головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності, відповідності бухгалтерського обліку розрахунків умовам договорів та законодавству;

- 8) перевірку правильності і достовірності визначення бази для розрахунків за податками та обов'язковими внесками і платежами (за окремими їх видами);
- 9) перевірка правильності і достовірності обліку розрахунків за податками, обов'язковими платежами, податкових зобов'язань та податкового кредиту, відповідності їх аналітичного та синтетичного обліку записам у головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності.
- 10) перевірку правильності і достовірності обліку розрахунків за страхуванням (пенсійним, на випадок безробіття, тимчасової непрацездатності, від нещасних випадків на виробництві, індивідуальним страхуванням персоналу, страхуванням майна та іншими розрахунками за страхуванням), відповідності їх аналітичного та синтетичного обліку записам у головній книзі, оборотних відомостях, інформації, наведеної в документах фінансової звітності;
- 11) перевірку наявного облікового та необлікового складу персоналу підприємства, документів з обліку праці та її оплати, нарахування заробітної плати й додаткових виплат та правильності і достовірності її відображення в регістрах аналітичного та синтетичного обліку, відповідності записам у головній книзі, оборотних відомостях та документах фінансової звітності;
- 12) перевірку правильності і достовірності інформації про розрахунки з учасниками в регістрах аналітичного та синтетичного обліку, відповідності цієї інформації записам у головній книзі, оборотній відомості та фінансовій звітності;
- 13) перевірку правильності і достовірності відображення в обліку розрахунків за іншими операціями (за авансами одержаними, внутрішніх розрахунків, внутрішньогосподарських розрахунків, розрахунків за нарахованими відсотками по товарних кредитах, орендних та інших операціях, розрахунків з іншими кредиторами);

- 14) перевірку відповідності інформації про розрахунки за іншими операціями в регістрах аналітичного та синтетичного обліку, головній книзі, оборотних відомостях і фінансовій звітності.

3.3. Аналіз і контроль в інформаційній системі управління зобов'язаннями на підприємстві

Ефективна робота суб'єктів підприємницької діяльності в ринкових умовах залежить від знаходження резервів залучення і доцільного використання фінансових ресурсів, які надходять як із зовнішніх, так із внутрішніх джерел фінансування. Основним видом таких ресурсів є зобов'язання, а тому саме рівень управління впливає на такий показник діяльності підприємства як збільшення величини капіталу за умови мінімізації його вартості. Вирішення даного питання обумовлює необхідність розвитку інформаційної системи щодо управління зобов'язаннями, удосконалення її структури і поєднання інформаційних потоків.

У теперішній час швидких та суперечливих змін в економіці держави вирішальну роль для ефективної роботи підприємства відіграє економічна інформація, яка надана в потрібний час і потрібній особі.

Економічна інформація – це всі відомості в сфері економіки, які необхідно фіксувати, передавати, обробляти і зберігати для використання в процесі планування, обліку, контролю та аналізу.

На сучасному етапі розвитку підприємств ефективне застосування економічної інформації в системі управління можливе при застосуванні інформаційних технологій на етапі проектування інформаційної системи контрольно-аналітичного процесу.

Під інформаційною технологією необхідно розуміти систему методів і способів пошуку, збору, накопичення, зберігання і обробки інформації на основі застосування обчислювальної техніки.

Сучасним інформаційним технологіям повинні бути притаманні такі основні риси:

- 1) персоналізація використання засобів обчислювальної техніки, створення локальних мереж ЕОМ і багаторівневих розподільних систем оброблення облікових даних;
- 2) організація автоматизованих робочих місць (АРМ) спеціалістів з обліку, контролю і аналізу.

Однак нова інформаційна технологія має деякі нетехнічні особливості:

- 1) врахування людського фактора у процесах управління;
- 2) колективне використання інформаційних ресурсів;
- 3) удосконалення методик виконання розрахунків і прийняття управлінських рішень на підставі цілісного уявлення про об'єкт.

В умовах інформаційних технологій підприємства мають всі необхідні підстави для забезпечення сучасного рівня організації обліку, аналізу і контролю зобов'язань на основі автоматизованих робочих місць бухгалтера.

Автоматизоване робоче місце бухгалтера (АРМБ) – це функціонально спеціалізована людино-машинна система, яка складається з програмно-технічного комплексу, інформаційного, інструктивно-методичного та організаційно-технологічного забезпечення та використовується для автоматизації функцій обліку, аудиту, контролю.

Оскільки автоматизовані робочі місця бухгалтера створені на принципі модульності, що дозволяє виділити облік зобов'язань у окремий модуль, ми пропонуємо розгорнути структуру модуля автоматизованої обробки обліку інформації щодо зобов'язань (рис. 1).

Перший рівень доцільно призначати для формування і обробки первинної інформації щодо зобов'язань. На цьому рівні необхідно проводити обробку первинної інформації і відображення результатів для прийняття управлінських рішень за місцем здійснення операції.

Систематизацію і узагальнення інформації щодо зобов'язань доцільно виконувати на другому рівні інформаційної системи.

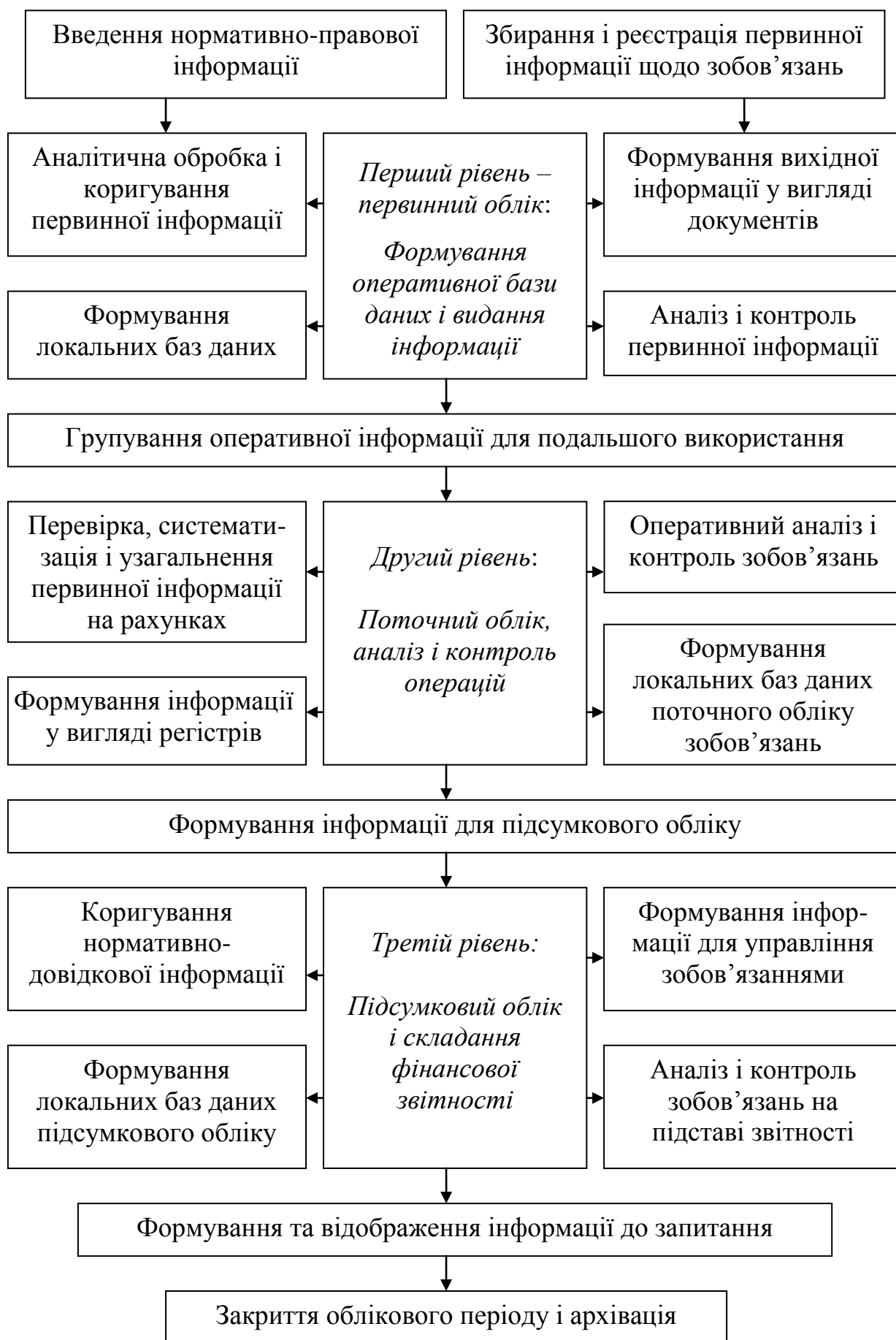

Рис. 3.1. Модуль автоматизованої обробки інформації щодо зобов'язань

Цей рівень слід застосовувати для проведення контрольних-аналітичних процедур за комплексами завдань і прийняття оперативних управлінських рішень.

На третьому рівні інформаційної системи доцільно формувати звітну облікову інформацію, здійснювати ретроспективний аналіз і заключний контроль зобов'язань підприємства.

Якісні характеристики інформаційних потоків третього рівня безпосередньо залежать від організації попередніх етапів облікового процесу, які формують дані первинного та поточного обліку.

Підсумковий облік – це завершальна стадія облікового процесу, на якій реалізується інформаційний продукт. На цій стадії здійснюватиметься:

- 1) видача інформації згідно із встановленими пріоритетами (тобто забезпечується адресність і терміновість інформації);
- 2) багатoproграмний режим забезпечення користувачів інформацією у реальному масштабі часу;
- 3) складання фінансової звітності та її надання за належністю;
- 4) ретроспективний аналіз та заключний контроль зобов'язань;
- 5) прогнозування показників позикового капіталу відповідно до потреб підприємства.

На наше глибоке переконання застосування інформаційних технологій в роботі підприємства практично повністю вирішить проблему забезпечення точності і оперативності інформації, підготовки різноманітних деталізованих даних, які допоможуть керівництву прийняти обґрунтовані рішення при виборі альтернативних варіантів залучення і використання зобов'язань.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Зменшення показника маневреності власного капіталу в динаміці означає зменшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства. В нашому випадку його значення наближається до 1, це значить, що ПАП „Дзвін” повністю фінансує своє господарство. Щодо коефіцієнта співвідношення власних і залучених коштів, то він є найбільш загальною оцінкою фінансової стійкості підприємства. В 2013 р. значення цього показника було 0,32, це значить, що на кожну 1 грн. власних коштів припадає 32 коп. позичених. У 2014 р. значення цього показника становить 0,23, тобто на кожну 1 грн. власних коштів припадає 23 коп. позичених. З цього видно, що зменшилася залежність ПАП „Дзвін” від зовнішніх інвесторів і кредиторів.

2. Коефіцієнт ліквідності ПАП „Дзвін” показує, що в 2013 році на 1 грн. поточних зобов'язань припало 4,43 грн. поточних активів, що є гарним показником. У 2014 році цей показник збільшився на 0,24 коп. В даному випадку значення коефіцієнта становить 4:1, тобто можна зробити висновок, що ПАП „Дзвін” має значні оборотні кошти, сформовані завдяки власним джерелам.

3. За результатами проведеного аналізу стану кредиторської заборгованості, видно, що на ПАП „Дзвін” розмір кредиторської заборгованості на кінець 2013 року становить 4140 тис. грн., а це на 650 тис. грн. менше, ніж на початок 2013 року. Так як господарство є фінансово стійким, воно змогло погасити свої зобов'язання в даному періоді, і як результат їх величина зменшилась. Найбільшу питому вагу у складі поточних зобов'язань займають розрахунки за товари, роботи й послуги і становлять 32,9 % у загальному обсязі поточних зобов'язань підприємства, що на 3,7 % менше, ніж у 2013 році.

4. Оскільки автоматизовані робочі місця бухгалтера створені на принципі модульності, що дозволяє виділити облік зобов'язань у окремий модуль, ми пропонуємо розгорнути структуру модуля автоматизованої обробки обліку інформації щодо зобов'язань.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Закон України «Про охорону праці» обумовлює створення на всіх підприємствах незалежно від форми власності та виду діяльності система управління охороною праці для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних та лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям у процесі праці [34].

Охорона праці – це система різного роду заходів і засобів, що забезпечують безпеку здоров'я та працездатності людини в процесі праці. Система управління охороною праці – це сукупність органів управління підприємством, які на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану планомірну діяльність щодо здійснення завдань та функцій управління з метою забезпечення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці. Створення системи управління охороною праці здійснюється шляхом послідовного визначення мети і об'єкта управління, завдань і заходів щодо охорони праці, функцій і методів управління, побудови організаційної структури управління, складання нормативно-методичної документації.

Головною метою управління охороною праці на підприємстві є створення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці, покращення виробничого побуту, запобігання травматизму і професійним захворюванням.

Адміністрацією ПАП „Дзвін” передбачено забезпечення працівникам соціальних гарантій у галузі охорони праці, а також комплексні заходи щодо досягнень встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму і професійних захворювань. Обов'язковим медичним попереднім та періодичним оглядам підлягають працівники, які приймаються на роботу або працюють у контакті з шкідливими речовинами та несприятливими

виробничими чинниками; працівники усіх професій, що, зафіксовані у Положенні про медичний огляд працівників певних категорій.

Однак, додержання правил техніки безпеки і виробничої санітарії залежить не тільки від виконання власником або уповноваженим ним органом своїх обов'язків, а й від того, наскільки кожен працівник знає і виконує їх під час роботи. Навчання та інструктаж працівників з питань охорони праці є складовою частиною системи управління охороною праці підприємства і проводиться з усіма працівниками в процесі їх трудової діяльності. Примірник інструкції з охорони праці повинен бути виданий працівникові за його професією або вивішений на його робочому місці.

Таблиця 4.1

Нормативно-правова база з питань охорони праці
та безпеки в надзвичайних ситуаціях ПАП „Дзвін”
(станом на 1 січня 2015 р.)

№	Нормативно-правові акти	Наявність
1	Закон України «Про охорону праці»	+
2	Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки»	+
3	Типове положення про службу охорони праці	+
4	Типове положення про навчання з питань охорони праці	+
5	Положення про розробку інструкцій з охорони праці	+
6	Положення про медичний огляд працівників	+
7	Положення про систему управління охороною праці	+
8	Перелік посад, посадових осіб, які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань з охорони праці	+
9	Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці (передбачає 17 позицій протягом 2014-2017 років)	+

Перевірці знань з охорони праці на підприємстві передують організація лекцій, семінарів та консультацій. Перелік питань для перевірки знань з охорони

праці з урахуванням специфіки виробництва складають члени комісії з перевірки знань з питань охорони праці, узгоджує служба охорони праці і затверджує керівник підприємства.

Результати перевірки знань працівників ПАП „Дзвін” з питань охорони праці оформляються протоколом. Особам, які при перевірці знань показали задовільні результати, видаються посвідчення. Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання і перевірку знань, забороняється.

Відповідно до Типового положення служба охорони праці створюється на підприємствах з кількістю працюючих 50 і більше осіб. Якщо підприємство має до 50 працівників, то функції служби охорони праці можуть виконувати особи з відповідною професійною підготовкою за сумісництвом. Передбачається, що при відсутності спеціалістів відповідної кваліфікації, можуть бути використані послуги асоціації спеціалістів з охорони праці. При чисельності працюючих на підприємстві до 50 чоловік включно обов'язки з організації служби охорони праці покладаються на заступника директора з технічних питань.

ПАП „Дзвін”, маючи специфічний характер своєї діяльності, вагому увагу приділяє відділу охорони праці своїх працівників. Практично усі заходи з охорони праці у ПАП „Дзвін” базуються на законодавчих і нормативних положеннях. Адміністрація для створення безпечних і нешкідливих умов праці працівників і для власної безпеки зобов'язана керуватися переліком основних нормативно-законодавчих актів і документів з охорони праці, затверджених на рівні держави. У ПАП „Дзвін” є в наявності весь перелік нормативно-правових актів України з питань охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях. Стан охорони праці у ПАП „Дзвін” можна вважати добре організованим і таким, що відповідає чинним нормам вітчизняного законодавства. Основні витрати на охорону праці проводять в межах попередження виробничого травматизму і оптимізації умов праці.

У ПАП „Дзвін” передбачено забезпечення працівникам всіх соціальних гарантій у галузі охорони праці, а також комплексні заходи щодо досягнень встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища,

підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму і професійних захворювань. Всі виробничі приміщення електрифіковано згідно відповідних норм. Для швидкого та якісного виконання своїх службових обов'язків працівники користуються спеціальними технічними засобами. У холодний період року для обігріву будівель використовується власна незалежна парова система опалення, що позитивно відображається на самопочутті працівників, так як є можливість керувати обігрівом приміщень. Забезпечення метеорологічних умов праці та чистоти повітря в приміщеннях здійснюється за допомогою системи припливно-витяжної вентиляції, регулярного провітрювання та вологого прибирання. У всіх виробничих приміщеннях використовується штучне та природне освітлення. Нормоване значення коефіцієнта природного освітлення для 4 світлового поясу, в якому розташована Україна, при заданих параметрах розміщення будівель складає 0,81, тобто норматив природного освітлення відповідає нормам. Крім того приміщення додатково освітлюється за допомогою світильників із лампами розжарювання потужністю 200 Вт. Відповідно до даних лікарняних листів за останні п'ять років та змісту звітності підприємства не було засвідчено випадків професійних захворювань та нещасних випадків, що свідчить про надзвичайно низький рівень виробничого травматизму та професійних захворювань. Враховуючи той факт, що в приміщеннях використовуються негорючі речовини та матеріали у холодному стані, за ступенем вибухової та пожежної небезпеки більшість приміщень відносяться до категорії «Д». Пожежну небезпеку несуть у собі лише кабельні електропроводки до обладнання, що є припустимим для даної категорії приміщень. У всіх виробничих приміщеннях знаходяться переносні вуглекислотні вогнегасники типу ОУ-5, що відповідає нормам. Підходи до засобів первинного пожежогасіння і відключення електричних устаткування вільні. У коридорах приміщень розташовані схеми евакуації людей при пожежі. Шляхи евакуації відповідають правилам пожежної безпеки. Всі виробничі приміщення обладнані медичними аптечками, які розміщені у легкодоступних місцях. Обов'язковим медичним попереднім і періодичним оглядам підлягають працівники,

які приймаються на роботу чи працюють у контакті з шкідливими речовинами та несприятливими виробничими чинниками; працівники усіх професій, що, зафіксовані у Положенні про медичний огляд працівників певних категорій. Навчання та інструктаж працівників з питань охорони праці є складовою частиною системи управління охороною праці підприємства і проводиться з усіма працівниками в процесі їх трудової діяльності. Примірник інструкції з охорони праці видається кожному працівникові за його професією або вивішений на його робочому місці.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

1. Згідно Закону України «Про охорону праці» на кожному підприємстві незалежно від форми власності та виду діяльності повинна бути створена система управління охороною праці для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням, аваріям у процесі праці.

2. Стан охорони праці і безпеки в надзвичайних ситуаціях у ПАП „Дзвін” вважаємо добре організованим і відповідним чинним нормам законодавства України. Основні витрати на охорону праці проводять в межах попередження виробничого травматизму і захворюваності, оптимізації умов праці. У підприємстві передбачено забезпечення працівникам соціальних гарантій у галузі охорони праці, а також комплексні заходи щодо досягнень встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму і професійних захворювань. Наявні всі протоколи перевірки знань з питань охорони праці. Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання і перевірку знань, забороняється.

3. Для покращення аналізу небезпечних і шкідливих факторів праці нами запропоновано заходи, направлені на покращення ситуації в галузі безпеки в надзвичайних ситуаціях у ПАП „Дзвін”: 1) видання розпорядження по підприємству про призначення осіб, відповідальних за пожежну безпеку структурних підрозділів; 2) щорічне проведення повторних протипожежних інструктажів та занять за програмою пожежно-технічного мінімуму з особами, що відповідальні за пожежну безпеку; 3) утримання в справному стані засобів протипожежного захисту, обладнання й інвентарю, не допущення їх використання не за призначенням; 4) своєчасне інформування пожежної охорони про несправність пожежної техніки, систем протипожежного захисту, водопостачання тощо.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Зобов'язання виникають через існуючі (завдяки минулим операціям чи подіям) борги підприємства щодо передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству в майбутньому. Отже, зобов'язаннями виступає заборгованість підприємства, яка виникає, головним чином у зв'язку з придбанням товарів та послуг в кредит, або кредити, які, підприємство отримує для свого фінансування.

2. Зобов'язання, що відображаються в бухгалтерському обліку, мають юридичний та економічний зміст. Як юридична категорія господарське зобов'язання – це господарські відносини, що регулюються правом. В силу цих відносин одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських операцій: передачі майна, виконання робіт, надання послуг тощо, а інша сторона зобов'язана виконувати вимоги щодо предмету зобов'язання і має при цьому право вимагати відповідну винагороду – сплату грошей, зустрічні послуги тощо. В бухгалтерському обліку поняття "зобов'язання" вужче, ніж в цивільному законодавстві: 1) зобов'язання в бухгалтерському обліку виникає не тільки з Цивільного кодексу, а й з інших галузей права: фінансового, трудового чи окремих законодавчих актів, що регулюють економічні відносини; 2) поняття "зобов'язання" в праві й бухгалтерському обліку мають різний зміст; 3) договір – тільки юридичний факт, тому в бухгалтерському обліку відображаються договірні зобов'язання в момент їх виконання, а не виникнення. Обліку підлягають не всі господарські зобов'язання, а лише ті, що впливають з виконання укладених підприємством договорів чи здійснення дій, з якими фінансове право пов'язує виникнення зобов'язань із внесення платежів до бюджету та відповідних позабюджетних органів.

3. На наше глибоке переконання, існує значна різниця між зобов'язаннями, які необхідно погасити негайно (протягом дня) або найближчим часом (протягом поточного місяця), і зобов'язаннями, які необхідно погасити протягом декількох років. Також значна різниця існує між зобов'язаннями перед

юридичними особами чи працівниками й зобов'язаннями перед бюджетом. Відповідно підходи до обліку таких зобов'язань повинні відрізнятись.

4. Основними завданнями організації обліку зобов'язань слід вважати: 1) чітке документування розрахунків; 2) своєчасну та повну реєстрацію даних первинного обліку в реєстрах; правдиве відображення інформації щодо зобов'язань у звітності та в примітках до неї. Як свідчать результати нашого дослідження, етапи організації бухгалтерського обліку зобов'язань тісно пов'язані між собою та повністю залежать від якості первинних даних, відображених в документах.

5. Малодослідженими питаннями бухгалтерського обліку в Україні залишаються питання обліку зобов'язань та забезпечень витрат і платежів. Методологічні принципи регулювання порядку обліку зобов'язань підприємства визначено Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання”, проте даний документ має певні недоліки щодо визначення структурних елементів зобов'язань, їх класифікації та принципів відображення в обліку та фінансовій звітності. Це потребує подальших розробок та досліджень у визначеному напрямку з метою поліпшення облікового процесу на підприємствах України. Недостатньо висвітленим в науковій літературі є питання визнання та оцінки непередбачених зобов'язань, їх достовірне і своєчасне відображення в обліку.

6. Основними критеріями визнання непередбачених зобов'язань у фінансовому обліку та звітності ми вважаємо: 1) виникнення в результаті події або операції, які відбулись в минулому; 2) залежність від події або операції, яка відбудеться в майбутньому; 3) можливість здійснення події або операції в майбутньому; 4) можливість оцінки суми майбутнього зобов'язання.

7. Складність відображення в господарському обліку непередбачених зобов'язань полягає в тому, що оцінка суми майбутнього зобов'язання потребує додаткового аналізу джерел його виникнення та ризику порушення рівноваги фінансового розвитку підприємства. На жаль, стан організації та методичне забезпечення аналізу і контролю сучасних підприємств знаходиться на

неналежному рівні, що ускладнює формування інформаційної бази управління позиковим капіталом підприємства.

8. Крім того, доцільно відзначити суперечність щодо оцінки непередбачених зобов'язань в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання”, в якому зазначено, що сума непередбачених зобов'язань визначається за обліковою оцінкою ресурсів, необхідних для погашення на певну звітну дату, але відповідно до цього ж П(С)БО суму непередбаченого зобов'язання не можна достовірно визначити. Така ж ситуація спостерігається й відносно оцінки забезпечень.

9. Необхідно враховувати подібність непередбачених зобов'язань та забезпечень, так як їх принципова різниця полягає саме в достовірності оцінки суми заборгованості, а це досить суттєво може вплинути на фінансові результати діяльності підприємства. Оскільки суми створених забезпечень визнаються витратами звітного періоду, вони є об'єктом податкового обліку та потребують адекватного відображення у фінансовій звітності.

10. Вважаємо доцільним розробку облікових номенклатур поточного обліку зобов'язань підприємств, враховуючи алгоритм визнання забезпечень і непередбачених зобов'язань, їх класифікації. Впровадження регістрів розрахункового характеру не тільки забезпечить впровадження оперативного контролю за виникненням різних видів зобов'язань, але й створить інструментарій для налагодження аналізу доцільності створення забезпечень різних видів.

11. В результаті можемо стверджувати: 1) система вітчизняного законодавства, що регулює процеси залучення і використання підприємствами позикового капіталу, потребує доопрацювання у частині розширення правової бази щодо формування і надання інформації про фінансові ресурси підприємства; 2) сучасний стан обліку, аналізу та контролю зобов'язань не належним чином забезпечує інформаційні потреби користувачів фінансової звітності та потребує додаткових досліджень і розробок з метою створення комплексної методики проведення обліково-аналітичного процесу залучення позикових фінансових ресурсів; 3) вирішення проблем визнання та оцінки непередбачених зо-

бов'язань і забезпечень дасть можливість моделювати майбутній фінансовий стан підприємства, знизити негативний вплив різноманітних фінансових ризиків на його розвиток.

12. Зменшення показника маневреності власного капіталу в динаміці означає зменшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства. В нашому випадку його значення наближається до 1, це значить, що ПАП „Дзвін” повністю фінансує своє господарство. Щодо коефіцієнта співвідношення власних і залучених коштів, то він є найбільш загальною оцінкою фінансової стійкості підприємства. В 2013 р. значення цього показника було 0,32, це значить, що на кожному 1 грн. власних коштів припадає 32 коп. Позичених. У 2014 р. значення цього показника становить 0,23, тобто на кожному 1 грн. власних коштів припадає 23 коп. позичених. З цього видно, що зменшилася залежність ПАП „Дзвін” від зовнішніх інвесторів і кредиторів. Коефіцієнт ліквідності ПАП „Дзвін” показує, що в 2013 році на 1 грн. поточних зобов'язань припало 4,43 грн. поточних активів, що є гарним показником. У 2014 році цей показник збільшився на 0,24 коп. В даному випадку значення коефіцієнта становить 4:1, тобто можна зробити висновок, що ПАП „Дзвін” має значні оборотні кошти, сформовані завдяки власним джерелам. За результатами проведеного аналізу стану кредиторської заборгованості, видно, що на ПАП „Дзвін” розмір кредиторської заборгованості на кінець 2014 року становить 4140 тис. грн., а це на 650 тис. грн. менше, ніж на початок 2013 року. Так як господарство є фінансово стійким, воно змогло погасити свої зобов'язання в даному періоді, і як результат їх величина зменшилась. Найбільшу питому вагу у складі поточних зобов'язань займають розрахунки за товари, роботи й послуги і становлять 32,9 % у загальному обсязі поточних зобов'язань підприємства, що на 3,7 % менше, ніж у 2013 році.

13. Оскільки автоматизовані робочі місця бухгалтера створені на принципі модульності, що дозволяє виділити облік зобов'язань у окремий модуль, ми пропонуємо розгорнути структуру модуля автоматизованої обробки обліку інформації щодо зобов'язань. Перший рівень доцільно призначати для фор-

мування і обробки первинної інформації щодо зобов'язань. На цьому рівні необхідно проводити обробку первинної інформації і відображення результатів для прийняття управлінських рішень за місцем здійснення операції. Систематизацію і узагальнення інформації щодо зобов'язань доцільно виконувати на другому рівні інформаційної системи. Цей рівень слід застосовувати для проведення контрольних-аналітичних процедур за комплексами завдань і прийняття оперативних управлінських рішень. На третьому рівні інформаційної системи доцільно формувати звітну облікову інформацію, здійснювати ретроспективний аналіз і заключний контроль зобов'язань підприємства. Якісні характеристики інформаційних потоків третього рівня безпосередньо залежать від організації попередніх етапів облікового процесу, які формують дані первинного та поточного обліку. Підсумковий облік – це завершальна стадія облікового процесу, на якій реалізується інформаційний продукт. На цій стадії пропонуємо здійснювати: 1) видачу інформації згідно із встановленими пріоритетами (адресність і терміновість); 2) багатoproграмний режим забезпечення користувачів інформацією у реальному масштабі часу; 3) складання фінансової звітності та її надання за належністю; 4) ретроспективний аналіз та заключний контроль зобов'язань; 5) прогнозування показників позикового капіталу відповідно до потреб підприємства.

14. На наше глибоке переконання застосування інформаційних технологій в роботі підприємства практично повністю вирішить проблему забезпечення точності і оперативності інформації, підготовки різноманітних деталізованих даних, які допоможуть керівництву прийняти обґрунтовані рішення при виборі альтернативних варіантів залучення і використання зобов'язань.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук О. Міжнародний кліринговий центр як альтернативна модель розрахунків // Вісник Національного банку України. – 2015. – №1 – с.30-32.
2. Артеменко В.Г. Финансовый анализ: Учебное пособие. – М.: Дис, 2014. – 285 с.
3. Бервен С. Особливості вексельного обігу // Бізнес-інформ – 2014.– № 4 – С. 36-39.
4. Бервен С., Соболев В. Посередники у вексельному обігу // Бізнес-інформ. – 2014.– № 5 – С.51-55.
5. Безклубий І. Поняття безготівкових розрахункових відносин // Підприємство, господарство і право. – 2015. – № 1. – с. 19-21.
6. Белов В.А. Денежное обязательство. – М., 2014. – 576 с.
7. Березний А.Д. Облік зобов'язань. – Херсон: ХТУ, 2010. – 98 с.
8. Буханцева М. Переоцінка об'єкта основних засобів / Буханцева М. // Вісник податкової служби. – 2012. – №17. – с. 9-11.
9. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / І.Б.Садовська, Т.В. Божидарнік, К.Є.Нагірська. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 688 с.
10. Бухгалтерський облік. Посібник з виконання практичних завдань / За редакцією Сахарцевої І.І.: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2009. – 556 с.
11. Бухгалтерський облік: концептуальні основи теорії / Шило В.П., Верхоглядова Н.І., Ільїна С.Б.: навч.-практ. пос. – К.: Кондор, 2011. – 172 с.
12. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах України: підручник / За загальною редакцією А.М. Коваленко – Дніпропетровськ: ВКК «Баланс-Клуб», 2009. – 736 с.
13. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник / Ткаченко Н. М. – 6-те вид., доповн. і переробл. – К.: Алерта, 2013. – 982 с.

14. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / Р. Ф. Бруханський, О. П. Скирпан. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 444 с.
15. Бруханський Р. Ф. Концепція стратегічного менеджменту та бухгалтерський облік: можливі варіанти взаємозв'язку //Інноваційна економіка. – 2014. – №. 3. – С. 239-243.
16. Бруханський Р. Ф. Зміна управлінських парадигм як фактор розвитку бухгалтерського обліку: стратегічний аспект //Облік і фінанси. – 2014. – №. 3. – С. 15-20.
17. Бруханський Р. Ф. Фінансово-облікова проблематика відтворення потенціалу сільськогосподарських підприємств //Тернопіль: ТНЕУ. – 2014.
18. Бруханський Р. Ф. Аналіз вимог системи стратегічного менеджменту до побудови стратегічно-орієнтованої системи бухгалтерського обліку //Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2014. – №. 1. – С. 163-169.
19. Бруханський Р. Ф. Облікова інформація у забезпеченні прийняття ефективних управлінських рішень стратегічного характеру //Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал.–2012 р.–Випуск. – 2012. – Т. 8. – №. 34. – С. 267-270.
20. Бруханський Р. Проблеми і пріоритети інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств України //Економічний аналіз.–2011.–Вип. – Т. 9. – С. 69-71.
21. Бруханський Р. Ф. Аналіз підходів представників вітчизняної та російської облікових шкіл до побудови стратегічно орієнтованої системи бухгалтерського обліку //Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер.: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2014. – №. 2. – С. 33-39.
22. Бруханський Р. Ф. Причини необхідності розробки стратегічно орієнтованої системи бухгалтерського обліку //Економічний аналіз. – 2014. – Т. 16. – №. 2. – С. 210-217.

23. Бруханський Р. Ф. Поняття стратегічного управлінського обліку //Інноваційна економіка. – 2014. – №. 4. – С. 310-313.
24. Бруханський Р. Ф. Система стратегічного фінансового обліку: аналіз сучасного стану і перспективи розвитку //Бізнес Інформ. – 2014. – №. 7. – С. 220-225.
25. Бруханський Р. Ф. Типи і види стратегій сільськогосподарських підприємств та особливості їх обліково-аналітичного забезпечення //Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – №. 2 (68).
26. Бруханський Р. Ф. Аналіз підходів до побудови моделей бухгалтерського інжинірингу //Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – №. 3. – С. 27-34.
27. Гарасим П. М., Бруханський Р. Ф., Хомин П. Я. Наскрізнi блоки кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку //Тернопіль, Астон.— 2003.—368 с.
28. Герасим П. М., Журавель Г. П., Бруханський Р. Ф. Первинний та аналітичний облік на підприємстві //навчальний посібник/ПМ Гарасим, ГП Журавель, РФ Бруханський, ПЯ Хомин–Тернопіль.–2005.–464 с.
29. Гуменюк О.О. Удосконалення бухгалтерської фінансової звітності відповідно до потреб економічного аналізу / О.О. Гуменюк // «Інноваційна економіка». – 2010. – № 4. – С.113-116.
30. Гуменюк О.О. Взаємозв'язок між звітами в системі фінансової звітності / О.О. Гуменюк // «Інноваційна економіка». – 2012. - №5. – С. 116 – 119.
31. Договір у цивільному і трудовому праві: Довідник. Ч. 1. – К.: Юридична книга, 2014. – 280 с.
32. Закон України “Про аудиторську діяльність” від 22.04.93 р. №3125-ХІІ.
33. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 року № 996-ХІV.

34. Закон України “Про охорону праці“ від 14.10.1992 року № 2694-ХІІ.
35. Зобов’язальне право: теорія і практика: Навчальний посібник / За ред. О.В. Дзера. – 2014. – 910 с.
36. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навчальний посібник/ С.В. Івахненко. - 3-е вид., випр. – К.: Знання, 2012. – 348 с.
37. Інструкція про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті, затверджена Постановою НБУ від 18.12.1998 р. № 527.
38. Інструкція “Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій» / Затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року за № 291.
39. Інструкція Національного банку України № 4 "Про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України", затверджена постановою Правління Національного банку України від 20.06.1995 р № 149.
40. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління Національного банку України від 24 січня 2004 р. № 22.
41. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затверджена постановою Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 р. № 492.
42. Інструкція "Про безготівкові розрахунки в господарському обороті України" від 02.08.1996 № 7.
43. Інструкція “Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті” від 29 березня 2001 р. № 135.
44. Кожанова Є.П. Економічний аналіз: Навчальний посібник/ Є.П. Кожанова, І.П. Отенко. - Х.: Инжек, 2005. - 340 с.
45. Коробкіна С. Безготівкові розрахунки та шляхи вдосконалення їх // Банківська справа. – 2007. – №1. – с.49-52.
46. Лагутін В.Д. Гроші та грошовий обіг: Навчальний посібник. – К.: Знання, КОО, 2012. – 169 с.

47. Лень В.С. Фінансовий облік: навчальний посібник / Лень В.С. – К.: Академія, 2011. – 608 с.
48. Макеев А.В. Применение векселя в финансово-хозяйственной деятельности. Санкт-Петербург: Университет экономики и финансов, 2014. – 87 с.
49. Маркова О.М. Коммерческие банки и их операции. – М.: Банки и биржи, Юнити, 2013. – 288 с.
50. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку // Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29 грудня 2000 р. № 356 (з врахуванням змін і доповнень).
51. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств // Затверджено на-казом Міністерства аграрної політики України від 4 червня 2009 р. № 390.
52. Моргачев В. Очарование аккредитива //Бизнес. – 2013. – № 3. – с.8-10.
53. Морозов Ю. Вексельные операции, их характеристика // Бухгалтерия. Налоги. Бизнес. – 2014. – № 4. – с.29-31.
54. Мороз Ю. Вексельное дело / Мороз Ю. – К.: Наукова думка, Лад, 2014. – 471 с.
55. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73.
56. Новоселова Л.О правовой природе средств на банковских счетах // Хозяйство и право. - 2015. - № 1.
57. Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу: навчальний посібник / С.І. Дроб`язко, Т.М. Козир, С.Б. Холод; ред. П.Й. Атамас. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
58. Організація обліку у підприємствах сільськогосподарської галузі / Шило В.П., Сопко В.В., Ільїна С.Б., Васьков В.Н.: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2010. – 268 с.

59. Парашутин Н.В., Козлова Е.П. Курс бухгалтерского учета. М: Финансы, 2013. – 424 с.
60. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. (з врахуванням змін і доповнень).
61. Подцерковный О.П. Денежные обязательства и расчетные правоотношения в Украине. – Одесса, 2012. – 329 с.
62. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов’язання”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20.
63. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290.
64. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318.
65. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.12. 2004 № 817 (з врахуванням змін і доповнень).
66. Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 року № 879 (з врахуванням змін і доповнень).
67. Порядок ведення касових операцій у національній валюті України, затверджений постановою Правління Національного банку України від 02.02.95 року № 21 у редакції постанови Національного банку України від 13.10.97 року № 334 з урахуванням змін і доповнень.
68. Правовий посібник ЮНСІТРАЛ з електронного переводу коштів. Підготовлено секретаріатом Комісії Організації Об’єднаних Націй з права міжнародної торгівлі. Нью-Йорк, 1987. / Опубліковано у кн.: Єфімова Л.Г., Новоселова Л.А. Банки: відповідальність за порушення при розрахунках. М.: Інфра-М, 2009. – с. 438-442.
69. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій // Затверджено

наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 року № 291 (зі змінами та доповненнями).

70. Практикум з фінансового та управлінського обліку за національними стандартами: навч. посібник / За ред. проф. М.Ф.Огійчука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Алерта, 2013. – 608 с.
71. Радж Бхала. Правові основи систем переводу значних сум платежів // Платіжна система: структура, управління й контроль / Під ред. Брюса Д. Саммерса. – М.: Міжнародний валютний фонд, 2014. – 352 с.
72. Рудницький В. С., Бруханський Р. Ф., Хомин П. Я. Судово-бухгалтерська експертиза економічних правопорушень.– К //К.: ВД «Професіонал. – 2004.
73. Сурніна К.С. Зобов'язання і кредиторська заборгованість, проблеми термінології і класифікації // Економіка: проблеми теорії та практики. Вип. 42. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2014. – С.56-61.
74. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект: колективна монографія у 2 т. / за ред. П.Й.Атамас. – Дніпропетровськ: «Герда», 2013. – Т. 1. – 358 с.
75. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: навчальний посібник / Н.М. Ткаченко. – К.: Алерта, 2011. – 923 с.
76. Управлінський облік. Навчальний посібник / Бруханський Р.Ф. – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – 223 с.
77. Фінансовий облік / Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Микитюк Н.Я. та ін.: підручник. – К : Кондор-Видавництво, 2013. – 552 с.
78. Фінансовий облік: навчальний посібник / Л.К.Сук, П.Л.Сук. – 2-ге видання, перероблене і доповнене. – К. : Знання, 2012. – 647 с.
79. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: Підручник / За редакцією проф. М.Ф.Огійчука. – 6-те видання, перероблене і доповнене. – К. : Алерта, 2011. – 1042 с.
80. Харченко В.І. Безготівкові розрахунки в господарському обороті України // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 3 – С. 24-

81. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.
82. Шеремет А.Д. Финансы предприятий / Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. – М.: Инфра – М, 2014. – 412 с.
83. Экономика предприятия: Учебник / Под ред. проф. Н.А. Сафронова. – М.: “Юристъ”, 2014. – 584 с.
84. Экономика предприятия: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.П. Грузинова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2013. – 535 с.
85. <http://zakon4.rada.gov.ua/>